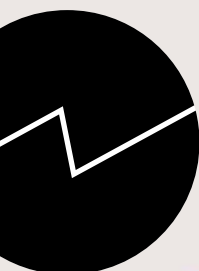

Hvem bor på bondegård?

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

- Rusbehandling i privat regi
- Norske veteraner klarer seg bra
 - Mann, 45 år og barnløs
 - Siden sist

Samfunnsspeilet

Over 50

prosent av norske soldater

som reiser ut i krigssoner, mener at de ikke var godt nok forberedt på å bearbeide sterke inntrykk, viser Levekårsundersøkelsen blant veteraner 2012. Flertallet av veteranene er likevel lite plaget med negative tanker etter internasjonale oppdrag, kun 1 prosent opplever det daglig. Til tross for livsfare angrer bare 3 prosent på at de reiste ut, mens 93 prosent sier at deltakelsen styrket dem personlig.

Les mer om undersøkelsen i Tor Morten Normanns artikkel, side 8.

1,3 milliarder

kroner betalte det offentlige

for rusbehandling ved private, hovedsakelig ideelle, institusjoner i 2012. Beløpet utgjør en tredjedel av de offentlige helseforetakenes driftsutgifter innenfor rusbehandling samme år. Samtidig gikk antall døgnplasser, offentlige og private sett under ett, ned med 7 prosent fra 2011. Ved private institusjoner var nedgangen 9 prosent. Regjeringen ønsker å kjøpe mer rusbehandling i privat regi.

Ingrid M. Hatlebakk skriver om kjøp av rusbehandling, side 16.

23 prosent

av 45-årige menn

bosatt i Norge i 2013 var barnløse. Andelen hadde økt fra 14 prosent i 1985. Blant kvinner er barnløshet lavere og mer stabil. Den store innvandringen av menn etter EU-utvidelsen i 2004 forklarer ikke fenomenet, som i overveiende grad skyldes at menn som ikke er innvandrere, oftere er barnløse. I 2013 gjaldt dette 22 prosent, mens barnløsheten for alle bosatte var 23 prosent.

An-Magritt Jensen og Lars Østby ser på barnløshet blant menn, side 20.

2/2014

Samfunnsspeilet

2/2014 – 28. årgang

Samfunnsspeilet presenterer aktuelle analyser om levekår og livsstil, og kommer ut fem ganger i året. Tidsskriftet gir viktig informasjon om sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet.

Samfunnsspeilet henvender seg til deg som er samfunnsengasjert, og til deg som har bruk for å kjenne det norske samfunnet i jobben din. For studenter og skoleelever er tidsskriftet en nyttig kilde som fyller tomrommet mellom lærebøker og dagspressen.

Redaksjon: Elisabeth Nørgaard (ansv.), Natasza P. Sandbu (red.), Frode Brunvoll, Fride Eeg-Henriksen, Geir Hjemås, Even Høydahl, Geir Nygård, Elisabeth Rønning, Toril Sandnes, Ole Sandvik, Trond Amund Steinset, Signe Vrålstad, Kenneth Aarskaug Wiik.

Redigering: Gunn Bredevang og Helga Nordermoen (layout).

Foto: Colourbox, Crestock, Siri Boquist, Kim A. Gulbrandsen og Torbjørn Kjosvold/ Forsvarets mediesenter.

Design: Siri E. Boquist

Trykk: 07 Media

Priser: Per år kr 330,- (institusjoner), kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Neste nummer av Samfunnsspeilet kommer ut i juni 2014.

Internett: <http://www.ssb.no/>

E-post: ssb@ssb.no

ISBN 978-82-537-8913-2 Trykt versjon

ISBN 978-82-537-8914-9 Elektronisk versjon

ISSN 0801-7603 Trykt versjon

ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

© Statistisk sentralbyrå, april 2014.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå.

Trond Amund Steinset

Landbrukseigedomar – omsetjing og bruk

Mange bur på gard, færre er bønder 2

Tor Morten Normann

Levekårsundersøkelsen blant veteraner 2012

Norske veteraner har gode levekår 8

Ingrid Myrset Hatlebakk

Spesialisthelsetjenester – offentlig og privat rusbehandling

Rusbehandling – mye i privat regi 16

An-Magritt Jensen og Lars Østby

Barnløshet blant 45-årige menn

Stadig flere menn i Norge er barnløse 20

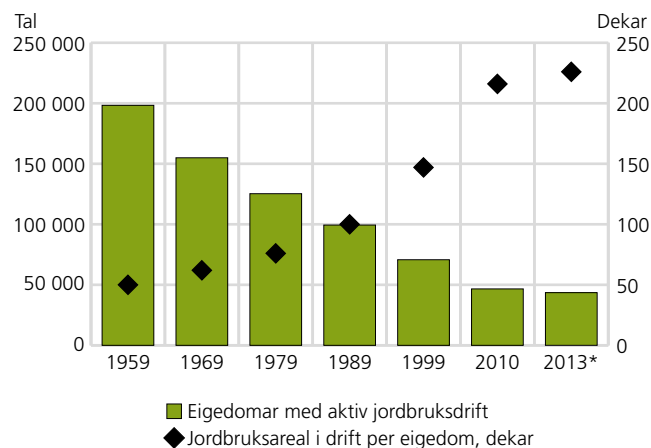
Siden sist 24

Mange bur på gard, færre er bønder

Ein av tolv nordmenn bur på eit gardsbruk. Av over 186 000 registrerte landbrukseigedomar i Noreg har fire av fem bustadhus, men berre knapt ein av fire har aktiv jordbruksdrift. Det betyr at bortimot 31 000 gardsbruk med bustadhus står utan fast busetjing. Nedgangen i talet på gardsbruk i aktiv drift har gått fort. I 1959 hadde nesten 200 000 gardar eiga drift. Av eigedomane som skifta eigar i 2012, vart ein av seks drivne ved salstidspunktet. Trass i dette har jordbruksarealet i drift endra seg nokså lite gjennom dei siste 50 åra.

Trond Amund Steinset

Figur 1. Talet på eigedomar med aktiv jordbruksdrift og gjennomsnittleg jordbruksareal i drift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2013

Kjelde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Trond Amund Steinset
er forstkandidat
og seniorrådgjevar i Statistisk
sentralbyrå, Seksjon for
primærnæringsstatistikk.
(trond.amund.steinset@ssb.no)

Rett etter andre verdskrigen hadde så å seie alle landbrukseigedomane sjølvstendig drift. I 1959 var det framleis drift på 200 000 gardsbruk. Mange av gardane var små, men dei gav likevel arbeid til mange. Nesten kvar fjerde syssetsett i landet hadde arbeidet sitt i landbruket i 1950-åra. I tiåra som følgde skaut mekaniseringa fart, og traktoren overtok mykje av arbeidet til hestar og folk. Samtidig var det ei veksttid med nye arbeidsplassar utanfor landbruket, og mange av dei minste bruka la ned drifta.

I 1989 var gardsbruk med eiga drift redusert til om lag 99 000, eller det halve av kva det var i 1959 (sjå tekstboks med definisjonar). Det vart stadig krav om større areal og fleire dyr for å kunne halde inntektsgrunnlaget oppe. Samtidig steig lønnsnivået elles i samfunnet, og mange avvikla drifta for å ta seg betre lønt arbeid. Denne utviklinga har halde fram, og i 2013 hadde under 44 000 gardsbruk framleis eiga drift (sjå figur 1). Sysselsetjinga på gardane er ein femtedel av det ho var i åra etter andre verdskrigen.

Leiger jord frå naboen

Trass i den store nedgangen i gardsbruk med aktiv drift har jordbruksarealet i drift halde seg nokså stabilt, sjølv om det har vore ein liten nedgang dei seinare åra.

Grunnen til det er at dei som i dag driv aktivt, leiger jord frå naboeigedomar der eigarane har lagt ned drifta. Over 40 prosent av jordbruksarealet i Noreg er leigejord. Mange stader, og særleg i utkantstrok, er det no vanleg at nokre få driv jorda, medan resten har lagt ned drifta. I gjennomsnitt driv kvar av dei aktive gardsbruka fem gonger så stort areal kvar som det dei gjorde i 1959.

Drøymer om eit småbruk

Mange nordmenn kjem frå eit gardsbruk eller har foreldre eller andre slektningar som gjer det. Det er kanskje derfor mange drøymer om å bu på eit småbruk, dyrke egne grønnsaker og ha godt med plass rundt seg. I fleire område er det likevel vanskeleg å få kjøpt ein landbrukseigedom, trass i at mange av dei er fråflytta. Knapt 3 000 landbrukseigedomar blir kvart år selde ut av familien på den frie marknaden.

Så godt som alle kommunar har landbrukseigedomar med bustadhus utan fast busetjing, sjølv om det er stor skilnad i omfanget. I sentrale strom er det nokså få. I Oslo og Akershus var knapt kvar tiande av desse eigedomane utan fast busetjing i 2012, medan om lag kvar tredje eigedom var fråflytta i dei tre nordlegaste fylka (sjå figur 2).

I ei undersøking utført av Bygdeforskning (Flemsæter mfl. 2011) seier 45 prosent av dei som eig ein landbrukseigedom som dei sjølve ikkje bur på, at det er heilt uaktuelt å selje, uavhengig av kva pris dei får ved eit eventuelt sal. Eigedomene har altså både ein bruksverdi og ein sterk symbolsk verdi. Slekts-tilknyttinga er derfor den viktigaste grunnen til at desse eigedomane ikkje blir selde.

I tillegg er det mange som ønskjer å nytte eigedomene som fritidsbustad. Også desse eigarane er i mindre grad viljugе til å selje eigedomene ut av slekta. Eigarane gjev òg opp at det i liten grad er gjeldande lover og regelverk som er avgjerande for at dei ikkje sel.

Ein kunne tenkje seg at prisreguleringa av landbrukseigedomar, som gjer at eigedomar med ein verdi over 2,5 millionar kroner er underlagd priskontroll, og derfor ikkje blir selde til vanleg marknadspris, vil vere ein grunn til at folk ikkje sel. Det syner seg at dette i liten grad verkar inn på avgjerda om ikkje å selje (Flemsæter mfl. 2011). Du kan lese meir om lover og reglar som regulerer omsetjing av landbrukseigedomar, i eigen tekstboks på side 5.

Definisjonar og omgrep

Landbrukseigedom

Ein eigedom med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller 25 dekar produktiv skogareal.

Gardsbruk med aktiv jordbruksdrift

Eigedom med jordbruksdrift, hagebruk eller husdyrhald, som blir driven av eigaren.

Omsetjing/overdraging

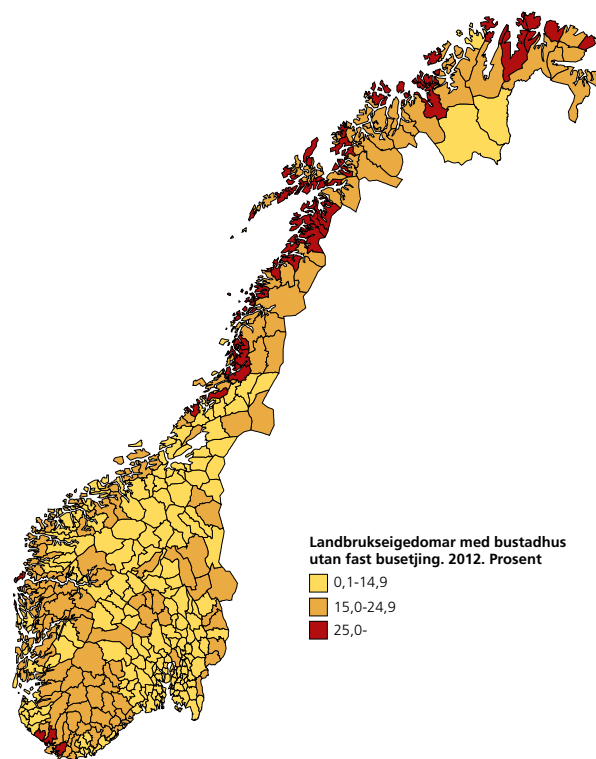
Ei omsetjing eller overdraging omfattar ikkje berre vanleg fritt sal, men òg gåveoverføring, skifteoppgjer, uskifteløyve, tvangssal og anna/uoppgjeve sal.

Fritt sal

Med fritt sal meiner ein her at eigedomene er omsett til ein pris som svarar til marknadsverdien.

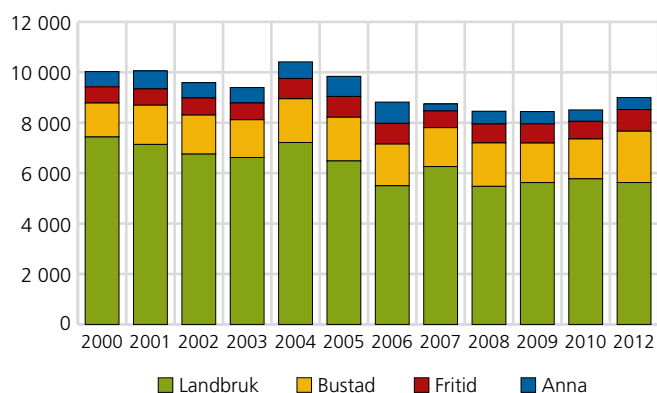

Figur 2. Landbrukseigedomar med bustadhus utan fast busetjing. 2012. Prosent

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå. Kartdata: Kartverket.

Figur 3. Tinglyste omsetjingar av landbrukseigedomar, etter kva eigedomen skal nyttast til. 2000-2012

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Over halvparten av eigedomane blir i familien

I 2012 skifta nærare 9 000 landbrukseigedomar eigar, som utgjer om lag 5 prosent av alle landbrukseigedomar. Om lag 2 000 overdragingar vart registrerte som gåve ved tinglysinga. Det vil seie at kjøpesummen var lågare enn forventa marknadsvardi. Ni av ti av desse var overdragingar innanfor familien, i hovudsak overdraging til neste generasjon.

Litt over kvar tredje overdraging var skifteoppgjer eller tinglysing av retten til å sitje i uskifta bu. I bådessa tilfella er dette overdragingar i samband med arveoppgjer. Over 5 000 av dei i alt 9 000 omsette eigedomane vart selde innanfor familien. Privatpersonar eig dei aller fleste av eigedomane. Berre litt over 2 prosent er eigde av andre eigarar som staten, kommunar, fylke og aksjeselskap.

Det er ikkje alle som kjøper landbrukseigedom for å drive landbruk. Av eigedomane som vart selde i 2012, kryssa meir enn kvar femte av kjøparane av på tinglysingsskøytet at dei primært skulle nytte han til bustad, og kvar tiande kjøpte eigedomen for å få seg ein fritidsbustad. Berre tre av fem gav opp at dei kjøpte eigedomen til landbruksføremål (sjå figur 3).

Av landbrukseigedomane som skifta eigar i 2012, var det knapt ein tredjedel som hadde aktiv jord- eller skogbruksdrift, om lag halvparten av desse igjen hadde aktiv jordbruksdrift. Det vil seie at over to tredjedelar av eigedomane ikkje var i drift då eigedomane vart selde. Med aktiv drift meiner vi her at eigaren driv garden sjølv eller har hogd tømmer for sal dei siste ti åra.

Prisveksten høgare enn for bustader ...

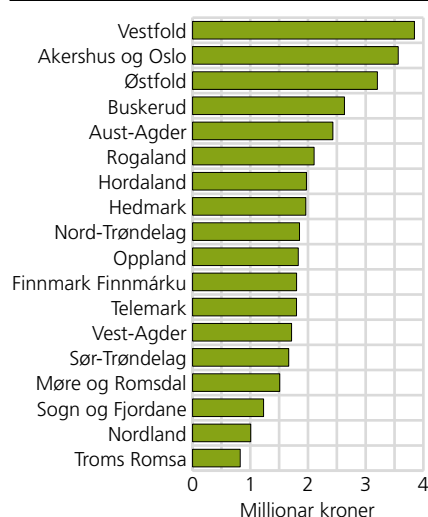
Dei siste åra har auken i gjennomsnittleg kjøpesum for landbrukseigedomar vore større enn for bustader. I perioden 2000-2012 steig gjennomsnittleg kjøpesum for landbrukseigedomar som var kjøpte til landbruksføremål, med 175 prosent. Samanliknar ein dette med bustadmarknaden, er auken i gjennomsnittleg kjøpesum 50 prosentpoeng større for landbrukseigedomar i fritt sal enn for bustadeigedomar i denne perioden.

Den same trenden kan ein sjå for landbrukseigedomar der føremålet med kjøpet var å skaffe seg ein bustad. For landbrukseigedomar som er kjøpte til fritidsbustad, har gjennomsnittleg kjøpesum auka enno meir. Gjennomsnittleg kjøpesum varierer rett nok mykje avhengig av kvar i landet ein er. I sentrale stork er gjennomsnittsprisen mykje høgare enn i meir griskgrendte stork. I 2012 hadde Akershus og Rogaland flest omsetjingar der kjøpesummen var over 5 millionar kroner.

... medan reguleringane blir færre

Grunnen til at prisane på landbrukseigedomar ser ut til å ha stige meir enn for bustader, kan vere at dei mange prisregulerande faktorane ikkje lenger blir handheva like strengt. I denne perioden er grensa for priskontroll heva fleire gonger, og marknaden har vorte friare. I sentrale stork har det vorte større aksept frå styresmaktene til å godta ein høgare verdi på bustadhusa på resten av eigedomen ved eit sal (sjå figurane 4 og 5).

Figur 4. Gjennomsnittleg kjøpesum for landbrukseigedomar omsette i fritt sal, til landbruksføremål. 2012

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er òg ei kjensgjerning at dei ulike kommunane handhevar regelverket ulikt. Utviklinga i gjennomsnittleg kjøpesum er likevel ikkje eit eksakt mål på prisutviklinga, sidan det kan vere skilnad i kva slags eigedomar som kvart år blir omsette, men for landet sett under eitt er det likevel ein god indikasjon.

Mange bur på ein landbrukseigedom

I alt bur litt over 410 000 nordmenn på ein landbrukseigedom. Det utgjør litt over 8 prosent av innbyggjarane. Delen av innbyggjarane som gjer det, er større i små kommunar enn i store. I somme kommunar bur over halvparten av innbyggjarane på ein landbrukseigedom (sjå figur 7). I Tolga og Lesja bur til dømes 53 prosent av innbyggjarane på ein landbrukseigedom. Av fylka er det Sogn- og Fjordane som toppar, med nesten kvar fjerde innbyggjar. I bynære strok er denne delen naturlegvis låg.

I alt har vi 186 000 landbrukseigedomar spreidde over heile landet. Nordland har flest, med 19 000 (sjå figur 6). Det bur folk fast på 121 000 av dei. Av dei som eig ein landbrukseigedom med bustadhus, er det berre to av tre som sjølve bur på eigedomen.

Ein av fire eigedomar på kvinnehand

Kvinner eig kvar fjerde landbrukseigedom. Det er elles eit interessant fenomen at delen kvinnelege eigarar er større til mindre eigedomane er. Av dei minste eigedomane har 35 prosent kvinneleg eigar, medan 17 prosent av eigedomar med meir enn 500 dekar jordbruksareal er på kvinnehand. Det er

Lovar og reglar

Bu- og driveplikt

Dei som tek over ein landbrukseigedom med bustadhus, har buplikt. Det er buplikt i fem år når du tek over frå nær slekt eller har odal, om eigedomen har over 25 dekar fulldyrka/overflatedyrka jord eller over 500 dekar produktiv skog. Dette gjeld dersom eigedomen har eit hus som har vore eller er i bruk som heilårsbustad, eller det skal byggjast heilårsbustad på eigdommen.

Dersom jordbruksarealet er minst 25 dekar, er det òg knytt driveplikt til eigedomen, det vil seie at eigarane må sørge for at jordbruksjorda på eigedomen blir driven anten i eigen regi eller ved bortleige av jorda.

Konsesjonskrav

Eigedomar med eit totalt areal på meir enn 100 dekar og minst 25 dekar jordbruksareal er underlagde konsesjon. Det vil seie at kjøp av landbrukseigedom må godkjennast av styresmaktene. I lovverket blir det lagt vekt på at overdraginga er ei løysing som tener drifta, omsynet til ei heilskapleg ressursforvaltning og kulturlandskapet. For mindre eigedomar er det ikkje krav til konsesjon.

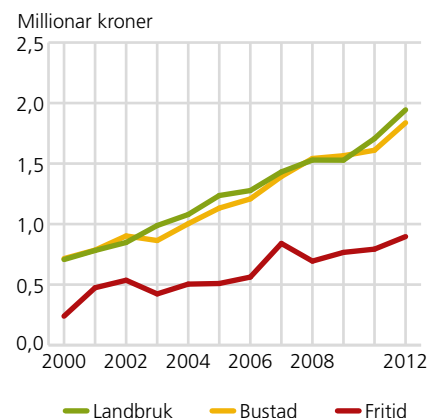
Priskontroll

Eigedomar som kostar meir enn 2,5 millionar kroner, blir òg underlagt priskontroll (for eigedomar som vart omsette i 2012, var grensa 1,5 millionar kroner fram til 21. november). Desse må gjennom ei fagleg vurdering av kva jordbruksjord, skog og andre ressursar kan kaste av seg før prisen blir godteken av styresmaktene.

Delingsforbod

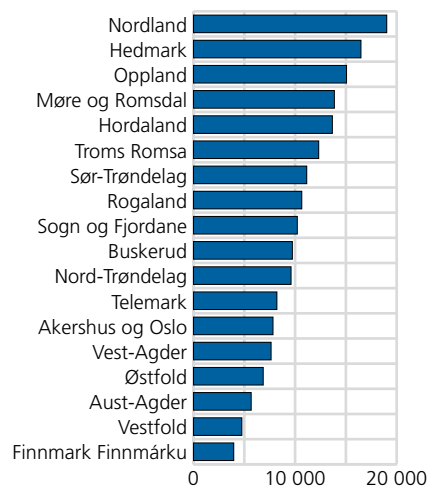
Jordlova inneheld blant anna eit forbod mot deling og omdisponering av areal. Føremålet er å få til næringsutvikling og busetjing, og regelverket legg føringar for at dei samla ressursane på garden, både areal og bygningar, kan nyttast som ein heilskap. Delingsforbodet har gjort det vanskeleg å selje delar av eigedomen, til dømes jordbruksjorda, til naboar som framleis driv aktivt. Regelverket vart endra i 2013, og skal gjere det noko lettare å få frådelt jordbruksareal og bustadtomter.

Figur 5. Gjennomsnittleg kjøpesum for landbrukseigedomar omsette i fritt sal, etter føremål med kjøpet. 2000-2012

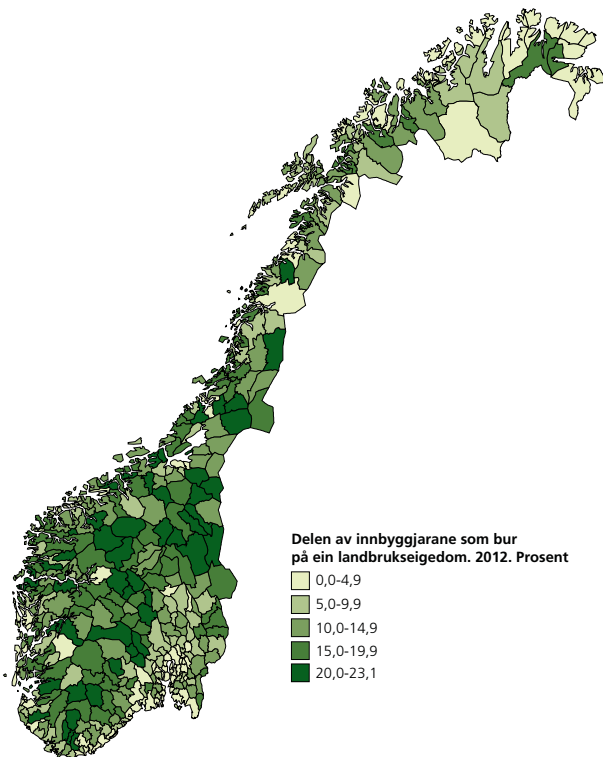
Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Landbrukseigedomar, etter fylke. 2012

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Delen av innbyggjarane som bur på ein landbruks-eigedom. 2012. Prosent

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå. Kartdata: Kartverket.

Tabell 1. Landbrukseigedom. Gjennomsnittleg totalareal og jordbruksareal, etter fylke. 2012. Dekar

	Gjennomsnittleg totalareal	Gjennomsnittleg jordbruksareal
Vestfold	410	89
Østfold	533	110
Hordaland	565	34
Akershus og Oslo	586	103
Sogn og Fjordane	609	47
Rogaland	662	96
Møre og Romsdal	726	45
Vest-Agder	780	28
Aust-Agder	1 181	24
Buskerud	1 237	55
Hedmark	1 380	68
Sør-Trøndelag	1 402	71
Nordland	1 415	37
Oppland	1 419	71
Telemark	1 462	34
Troms Romsa	1 526	29
Nord-Trøndelag	2 197	92
Finnmark Finnmark	10 985	33

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ein tilsvarende samanheng mellom område med gode jordbrukstilhøve og område der jordbruk er meir marginalt. I Finnmark har 35 prosent av eigedomane kvinnelege eigarar, medan tilsvarende for Rogaland er 20 prosent.

For 38 prosent av eigedomane som vart overdregne i 2012, var kjøparen ei kvinne. Av eigedomane som vart omsette i fritt sal, var berre vel ein av fem av dei nye eigarane kvinner. Det syner at menn er mest ivrige etter å skaffe seg landbrukseigedom. For eigedomane i kategorien gåve, som er den som nyttast ved eit vanleg generasjonsskifte i landbruket, var ein av tre av dei nye eigarane kvinner.

Ikkje for ungdomar

Gjennomsnittsalderen til dei som eig landbrukseigedom, er nokså høg. I 2012 var eigarane i gjennomsnitt 58 år gamle. Fire av fem eigedomar har berre ein registrert eigar, medan den siste femdelen har to eller fleire. Av dei eigedomane som har to eller fleire eigarar, er halvparten ektefellar som eig i lag. I gjennomsnitt var dei som overtok ein landbrukseigedom i 2012, i underkant av 52 år gamle. Gjennomsnittsalderen for mennene var 48 år, medan han var 57 år for kvinnene.

Der er òg skilnad på kor gamle dei nye eigarane er avhengig av korleis eigedomen er overteken. For eigedomar som vart selde på den frie marknaden i 2012, var gjennomsnittsalderen på dei nye eigarane 45 år. For eigedomar som heilt eller delvis vart overdregne som gåve, som er vanleg ved generasjonsskifte, var gjennomsnittsalderen på den nye eigaren 42 år. Dei aller fleste familiebruk av ein viss storleik blir overdregne som gåve. Skifteopp-gjer og tinglysing av retten til å sitje i uskifta bu skjer i samband med arveopp-gjer etter dødsfall. I gjennomsnitt var dei som overtok eigedomar på denne måten, 64 år gamle.

Landbruket rår grunnen

Sjølv om jordbruksarealet utgjer berre vel 3 prosent av fastlandsarealet, høyrer over tre fjerdedelar av det norske fastlandet til ein landbrukseigedom. Gjennomsnittstorleiken på eigedomane er 1 300 dekar. Halvparten av dette arealet er jordbruksareal og skog. I tillegg består eigedomane av andre typar areal som fjell, myr, vatn, open fastmark, vegar og liknande. I somme område av landet kan landbrukseigedomane omfatte store areal med fjell og vidde. Kva areal som inngår på eigedomane, varierer mykje mellom fylka. I Vestfold utgjer meir enn 90 prosent av arealet jordbruksareal og skog. I Finnmark, derimot, utgjer anna areal enn jord og skog meir enn 70 prosent.

Når det gjeld storleiken på eigedomane, er det òg skilnad mellom fylka (sjå tabell 1). Medan gjennomsnittet i Vestfold er litt over 400 dekar, er tilsvarende tal for Finnmark 11 000 dekar. Hovudårsaka til det er at Finnmark har somme store eigedomar med mykje utmark og vidde som trekkjer opp gjennomsnittet, medan fylke som Vestfold har god jord med høg produktivitet og lite uproduktiv utmark.

Eigedomar med personleg eigar har eit gjennomsnittleg areal på knapt 800 dekar, medan dette arealet er over 16 000 dekar for dei med upersonleg eigar.

Mange gamle bygningar

Norske landbrukseigedomar har til saman bortimot *ein* million bygningar. Nesten halvparten av dei er driftsbygningar som låvar, lager og fjøs, medan ein fjerdedel av bygningane er bustadhus. Meir enn 200 000 landbruksbygningar inngår i eit nasjonalt register over norske bygningar bygde før 1900, og utgjer om lag 60 prosent av alle bygningane i dette registeret. I alt 2 400 av bygningane på landbrukseigedomane er freda, noko som utgjer om lag 40 prosent av alle freda bygningar i Noreg.

Med færre og færre gardsbruk i aktiv drift seier det seg sjølv at det er vanskelig å halde denne store bygningsmassen i god stand. I eit prosjekt om landbrukseigedomar og kulturlandskap (Statens landbruksforvaltning 2013) er det utført ei kartlegging av husa på landbrukseigedomar i nokre kommunar. Resultata frå desse kommunane syner at for 60-80 prosent av bygningane er bygningstilstanden god, og berre vanleg vedlikehald er naudsynt. For resten av bygningane er det ulike gradar av forfall, men 4-15 prosent av bygga var i ein slik stand at omfattande tiltak eller riving var alternativa.

Kartlegginga synte elles at 95 prosent av våningshusa var i god stand, medan berre litt over to av tre lagerbygg og låvar var det. Av ubrukte bygningar, som utgjorde ein av fire bygg på landbrukseigedomane, var berre rundt 40 prosent i god stand.

Datagrunnlaget

Fram til 2010 har talet på landbruks-eigedomar, jord- og skogareal vore basert på opplysningar frå Landbruksregisteret til Statens landbruksforvaltning. Frå og med årgangen 2012 er landbrukseigedomane og inndelinga i dei ulike arealtypeane baserte på digitale eigedomskart, grunneigedomar og eigaropplysningar frå Matrikkelen. Dette er kombinert med opplysningar frå arealressurskart og Landbruksregisteret. Det nye datagrunnlaget har resultert i at talet på eigedomar har endra seg noko. Dei tinglyste omsetjingane er henta frå Grunnboka til Kartverket. Desse er kombinerte med opplysningar om landbrukseigedomane.

Referansar

Flemsæter, F., Storstad, O. og Kroken, A. (2011): *Det handler om følelser*, Rapport 3. 2011, Bygdeforskning, Trondheim.

Statens landbruksforvaltning (2013): *Sluttrapport frå nasjonalt utviklingsprogram for landbruksbygg og kulturlandskap (2008–2012)*. (<https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/om-kulturlandskap/store-verdiar-i-landbruket-sitt-bygningsmiljo>)

Litteratur

Landbruks- og matdepartementet (2014): *M-2/2012 - Endring i rundskriv M-1/2010 – Priser på landbrukseiendommer ved konsesjon. Nedre beløpsgrense for prisvurdering ved konsesjonsbehandling av bebygd eiendom*. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/tema/landbrukseiendommer/rundskriv.html?id=86742>)

Landbruks- og matdepartementet (2014): *Konsesjon og boplikt*. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/tema/landbrukseiendommer/konsesjon.html?id=998>)

Statens landbruksforvaltning (2014): *Boplikt*. (<https://www.slf.dep.no/no/eiendom-og-skog/eiendom/boplikt>)

Statens landbruksforvaltning (2014): *Nå blir det enklere å fradele*. (<https://www.slf.dep.no/no/eiendom-og-skog/eiendom/omdisponering-og-delning/na-blir-det-enklere-%C3%A5-fradele>)

SSB (2011): *Landbruket i Noreg 2011: Jordbruk – Skogbruk – Jakt*, [Statistiske analyser 132](#), Statistisk sentralbyrå.

Norske veteraner har gode levekår

Selv om Norge formelt ikke har vært i krig siden 1945, har mange norske menn og kvinner følt krigen på kroppen gjennom jobb som soldat i internasjonale oppdrag. Søkelyset rettes ofte mot negative konsekvenser tjenesten har hatt for enkelte, og det skapes et bilde av at veteraner har dårlige levekår. En undersøkelse gjennomført i 2012 viser imidlertid at de aller fleste veteraner klarer seg godt. Vi finner ikke noen overhyppighet av levekårsproblemer, selv om negative opplevelser i tjenesten øker faren for å få problemer.

Tor Morten Normann

Datagrunnlaget

Artikkelen bygger på rapporten «Veteraners levekår» (Normann 2013).

Data er hentet fra levekårsundersøkelsen blant veteraner, gjennomført høsten 2012. Undersøkelsen dekker forsvarspersonell som har deltatt i internasjonale oppdrag i Libanon, Irak/Gulfen, Balkan og Afghanistan etter 1978, samt politipersonell som har deltatt i oppdrag etter 1989. I alt 1 851 forsvarsveteraner og 328 politiveteraner ble intervjuet i undersøkelsen. Denne artikkelen dekker kun forsvarspersonell.

Undersøkelsen ble finansiert av Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet.

Tor Morten Normann

er statsviter og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk.
(tor.morten.normann@ssb.no)

Helt siden Tysklandsbrigaden etter andre verdenskrig har norske kvinner og menn tjenestegjort i internasjonale militæroperasjoner. Oppdragene de har reist ut til, har variert mye både i innhold og varighet, og mange har reist flere ganger og til flere steder. For de fleste veteraner har ikke tjenesten medført store og varige levekårsproblemer, men noen har kommet hjem merket for livet. Og noen mistet livet under oppdraget. Ifølge Forsvaret har drøyt 100 nordmenn mistet livet under internasjonale oppdrag, de fleste av disse i Tysklandsbrigaden (Forsvaret 2014).

Levekårsundersøkelsen blant veteraner i 2012 (se tekstboks) er den første undersøkelsen som gir representative funn om veteraners levekår. Den gir oss dermed mulighet til å si mer om hvordan det har gått med veteranene etter endt oppdrag.

To av tre reiser ut en gang

Den typiske norske veteranen har reist ut på oppdrag en gang, nesten to av tre veteraner har vært på det ene oppdraget. Omtrent en tredjedel har vært ute fra to til fem ganger, mens noen ganske få har vært ute mer enn fem ganger. I gjennomsnitt har hver veteran reist ut 1,6 ganger. Varigheten varierer også en del, noen oppdrag er korte, mens andre varer i flere år. Det mest vanlige er at et oppdrag varer i om lag et halvt eller ett år.

Militære oppdrag er ikke risikofrie, og mange er involvert i farlige hendelser. En må forvente at det får både fysiske og psykiske konsekvenser for en del. Over halvparten av veteranene har opplevd situasjoner der de selv var i akutt livsfare, og fire av ti har opplevd dette mer enn en gang. Heldigvis kommer de fleste fysisk velberget ut av slike situasjoner, men 7 prosent av veteranene har også opplevd å bli fysisk skadet under oppdrag. For 1 prosent var skaden livstruende.

Mer enn en av fire veteraner har også opplevd situasjoner der medsoldater har blitt alvorlig skadet eller drept. Det ligger også i oppdragets natur at man kan bli nødt til å påføre andre skader. En av ti veteraner har vært i en situasjon der de selv har vært nødt til å skade eller drepe andre.

Mange, 44 prosent, har også vært vitne til alvorlige skader og dødsfall blant sivile, og det finnes også tilfeller der norske soldater har vært vitne til seksuell trakassering og overgrep mot sivilbefolkningen. I alt 2 prosent av veteranene har opplevd dette.

Ikke forberedt på alt

Alt i alt tegner dette et bilde av at norske soldater i internasjonale oppdrag har en tjeneste med risiko for eget liv og det vi kan kalle ubehagelige eller negative opplevelser. Men dette er snakk om soldater som til en viss grad er forberedt på hva som møter dem, og kanskje gjør det at de fleste kan håndtere opplevelsene uten at det får dramatiske konsekvenser i etterkant.

To av tre veteraner svarer at de har vært svært eller nokså godt fornøyde med den opplæringen de har fått for å forberede seg på tjenesten i utlandet. Dette til tross for at mange sier at de ikke har vært godt nok forberedt på enkelte områder før første utreise. Blant annet svarte over halvparten at de ikke var godt nok forberedt på hvordan man kan håndtere sterke inntrykk, og nesten fire av ti mente at de ikke hadde vært godt nok forberedt til å håndtere situasjoner der de selv ble skadet (se figur 1).

Da er det ikke urimelig å anta at noen veteraner, på tross av forberedelser, kan oppleve at det er en belastning å leve med opplevelser fra tjenesten. Denne erkjennelsen kommer også fra Forsvaret selv i rapporten fra Afghanistan-undersøkelsen.

«Det er likevel vesentlig å være klar over at deltakelse i krigshandlinger i seg selv er så belastende, at man uansett innsats hva gjelder forebyggende virksomhet, aldri vil klare å forhindre at noen soldater blir drept og andre blir skadet – fysisk og psykisk» (Forsvaret 2012, side 1).

Når det er sagt, så er flertallet av veteranene lite plaget av ubehagelige tanker om farlige situasjoner de opplevde i tjeneste. Drøyt 1 prosent svarer likevel at de daglig er plaget av negative tanker om ting de opplevde i tjenesten. Om lag dobbelt så mange er plaget av slike tanker ukentlig. 13 prosent av veteranene opplevde at deres egen psykiske helse ble svekket under, eller som følge av, oppdraget de var på.

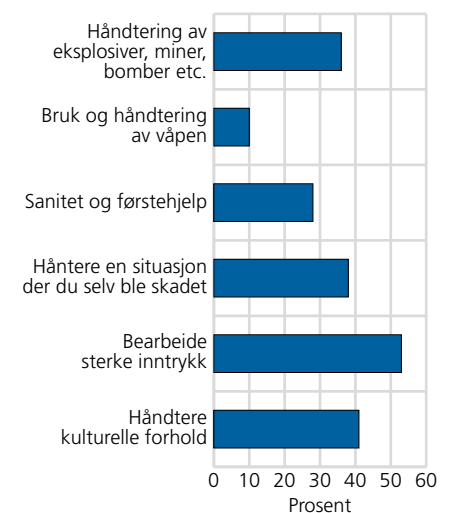
Positive til egen innsats

På tross av at mange opplever livsfare, skader og lidelse blant sivilbefolkningen, er veteranene stort sett positive når de bes om å vurdere tjenesten i etterkant. Bare 3 prosent sier at de angrep på at de reiste ut på internasjonalt oppdrag, og hele 93 prosent svarer at deltakelsen styrket dem personlig. Dette kan tyde på at mange av veteranene har vært mentalt forberedt på hva de kunne oppleve, og at de har vært i stand til å håndtere opplevelsene. Også i Forsvarets Afghanistan-undersøkelse fant de positive psykiske effekter av internasjonal tjeneste, og mange soldater rapporterte om positive erfaringer og personlig utvikling (Forsvaret 2012).

Levekårsundersøkelsen blant veteraner kartlegger ulike sider ved levekårene som blant annet arbeid, inntekt, bolig, helse og sosialt nettverk. Dette kan vi sammenligne med tilsvarende undersøkelser i befolkningen. For å kunne sammenligne har vi tatt hensyn til at 96 prosent av veteranene er menn, og 95 prosent er i alderen 25-66 år, og derfor laget referansegrupper med samme kjønns- og aldersfordeling som veteranene (se tekstboks). Hovedinntrykket vi sitter igjen med etter en slik sammenligning, er at veteranene er en ressurssterk gruppe med gode levekår.

Vi må her være oppmerksomme på at det kan være snakk om en viss seleksjonseffekt. For å kunne tjenestegjøre i internasjonale oppdrag stilles det en

Figur 1. Andel som ikke har vært godt nok forberedt, ulike forhold før første utreise. 2012

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant veteraner 2012.

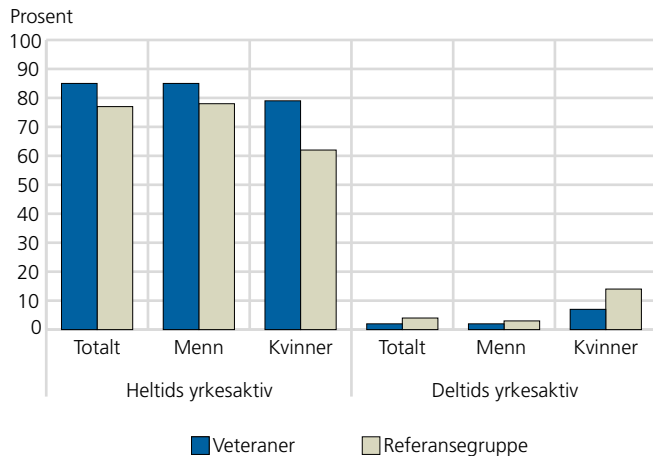
Referansegrupper fra levekårsundersøkelsene

I denne artikkelen omtales referansegrupper fra to ulike levekårsundersøkelser. Referansegruppen der arbeid, inntekt og bolig er tema, er fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2012 (Vrålstad, Wiggen og Thorsen 2013), mens referansegruppen i delen om helse er fra Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt 2008 (Wilhelmsen 2009).

Foto: Kim A. Gulbrandsen / Forsvarets mediesenter.

Figur 2. Yrkesaktivitet, etter kjønn. 2012. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant veteraner 2012.

del grunnleggende krav, ikke minst til helsen. Dermed kan en si at veteraner i utgangspunktet er ganske ressurssterke, og at en må forvente at levekårene er noe bedre enn i en referansegruppe der vi kun justerer for kjønn og alder. Hvor stor denne seleksjonseffekten er, er det imidlertid svært vanskelig å si noe om.

Jobber mye ...

Veteranene er stort sett i det vi kaller yrkesaktiv alder, og 85 prosent av dem er yrkesaktive på heltid, mens 2 prosent er yrkesaktive på deltid. Sammenligner vi med referansegruppen, er tilsvarende andeler 77 og 4 prosent (se figur 2).

Veteranene er dermed oftere yrkesaktive enn andre som det er naturlig å sammenligne med, og spesielt er forskjellen stor blant kvinner. 79 prosent av de kvinnelige veteranene er yrkesaktive på heltid, mens det bare er 62 prosent i referansegruppen. Blant kvinner i referansegruppen er det imidlertid langt vanligere å være yrkesaktiv på deltid, 14 prosent mot 7 prosent blant kvinnelige veteraner.

Vi finner også flere ledere blant veteranene enn blant andre, 43 prosent av de sysselsatte veteranene har en ledende stilling. Dette er 5 prosentpoeng høyere enn i referansegruppen. Noe av forskjellen mellom veteranene og referansegruppen kan forklares av at over halvparten av de 17 prosent av veteranene som fremdeles jobber i forsvaret, har en ledende stilling.

Veteranene jobber også mye; 97 prosent av forsvarsveteranene jobber over 32 timer per uke. Det er 7 prosentpoeng høyere enn i referansegruppen. I gjennomsnitt jobber en sysselsatt forsvarsveteran 40,3 timer per uke i sitt hovedyrke, og dette er en halv time mer enn sysselsatte i referansegruppen.

... og har god inntekt

Som en følge av den høye yrkesaktiviteten er også inntektene relativt høye blant veteranene. Inntekter for 2011 viser en median for samlet inntekt før skatt på nesten 525 000 kroner for veteraner. Det er 60 000 kroner mer enn i referansegruppen. Etter at skatt er trukket fra, jevnes forskjellen noe ut. Medianinntekten for forsvarsveteraner er da 382 000 kroner, som er 38 000 kroner mer enn i referansegruppen.

Forskjellen mellom menns og kvinners inntekt er dessuten betydelig mindre blant veteraner enn i referansegruppen. Sammenligner vi medianer for inntekt etter skatt, har mannlige veteraner en inntekt som er 27 000 kroner høyere enn det kvinnelige veteraner har. I referansegruppen er tilsvarende forskjell 62 000 kroner.

For å bruke inntekt som et indirekte mål på velferd er det lurt å ta hensyn til hvor mange personer som skal dele på inntektene i en husholdning, og regne om til det vi kaller ekvivalensinntekt (se tekstboks). Når vi gjør dette, blir forskjellen mellom forsvarsveteranene og referansegruppen mindre enn om vi sammenligner bare husholdningsinntekter, fordi forsvarsveteraner i gjennomsnitt bor i noe større husholdninger. Median ekvivalensinntekt for forsvarsveteranene er 357 000 kroner, «bare» 20 000 kroner høyere enn i referansegruppen.

Median og ekvivalensinntekt

For å sammenligne inntektsnivå har vi her valgt å benytte median som mål på den «typiske» inntekten. Median er den midterste observasjonen i en fordeling, i dette tilfellet vil altså halvparten av veteranene ha inntekt under median og halvparten over.

Når en skal ta hensyn til stordriftsfordeler ved å bo flere i samme husholdning, tar vi utgangspunkt i hvor mange voksne og hvor mange barn som bor i samme husholdning. Dette kaller vi forbruksenheter. I den såkalte EU-skalaen representerer første voksne 1 forbruksenhet, andre voksne 0,5 enhet, og hvert barn er 0,3 enheter. Summert gir dette det vi på fagspråket kaller en ekvivalensvekt, og deler vi husholdningens inntekt på ekvivalensvekten, har vi en ekvivalensinntekt som gjør det mulig å sammenligne mellom husholdninger av ulik størrelse. En husholdning bestående av to voksne og to barn må da ha en inntekt som er 2,1 ganger høyere enn en enslig voksen for å ha samme ekvivalensinntekt, gjerne da tolket som samme velferdsliv.

Godt etablert i egen bolig

Det spesielt to trekk som skiller det norske boligmarkedet fra det vi finner i andre europeiske land. Før det første er det den høye eierandelen, for det andre er det at mange i Norge bor i enebolig (Normann, Rønning og Nørgaard 2009).

Veteraner er ikke noe unntak i så måte; 65 prosent bor i en frittliggende enebolig, en litt høyere andel enn i referansegruppen (62 prosent). Andelen veteraner som bor i andre boligtyper, ligner mye på det vi finner i referansegruppen, så det er stor likhet mellom disse to gruppene. Veteraner har imidlertid noe større boliger, og vi finner også tegn på noe bedre boligstandard. Blant annet har de noe sjeldnere fukt- og råteproblemer eller for lite dagslys i boligen.

Veteraner står også trygt plassert på eierlinja. I alt 88 prosent av veteranene bor i en bolig som husholdningen eier, og 78 prosent er selveiere. Det er høyere enn tilsvarende andeler i referansegruppen, der vi finner henholdsvis 83 og 72 prosent.

Det har vært noe oppmerksomhet rundt veteraner som har en såkalt marginal eller utilfredsstillende bosituasjon, og behovet for å kartlegge dette. Av ulike årsaker er det vanskelig å fange opp slike forhold i en utvalgsundersøkelse som den vi refererer til her, der under en halv prosent av veteranene ikke har en «vanlig» bolig. Denne typen problemer kartlegges antagelig bedre i andre typer undersøkelser, og en rapport fra 2013 anslår at i alt 98 veteraner er å regne som bostedsløse i 2012 (Dyb og Johannessen 2013).

Litt større boliglån, men samme belastning

I et boligmarked som er så preget av eierskap som det norske, vil boligpriser og låneutgifter i stor grad prege bildet av hvordan husholdningenes boutgifter endrer seg. Statistisk sentralbyrås boligprisindeks viser en kraftig vekst de siste årene, fra 2005 til 2012 var økningen på over 60 prosent (Statistisk sentralbyrå 16.1.2013), og ifølge forbruksundersøkelsen brukte norske husholdninger i gjennomsnitt om lag 31 prosent av sitt totale forbruk på bolig, lys og brensel i 2012, en økning fra 25 prosent i 2000 ([Statistisk sentralbyrå 17.12.2013](#)).

I og med at andelen leiere er lav blant veteranene (12 prosent), er husleie mindre viktig for boligøkonomien enn utgifter til boliglån for gruppen totalt sett. I gjennomsnitt betaler veteranene 59 500 kroner i årlig husleie, 7 600 kroner mindre enn gjennomsnittet for leiere i referansegruppen. Boliglån er langt viktigere for den totale boligøkonomien, og i gjennomsnitt betaler veteranene noe mer i renter og avdrag enn referansegruppen, 94 900 kroner mot 88 700 kroner i året.

Utgiftene til husleie og boliglån målt i gjennomsnitt sier bare noe om nivået, men ikke noe om hvilken belastning boutgiftene representerer i forhold til inntektene. For å kunne si noe om det har vi en indikator for boutgiftsbelastning (se tekstboks). Den viser at 18 prosent av veteranene bor i en husholdning der boutgiftsbelastningen er høy, ikke så ulikt de 20 prosent vi finner i referansegruppen. Andelene som har lav boutgiftsbelastning, er heller ikke så ulike, 31 mot 34 prosent.

Boutgiftsbelastning

Personer som bor i en husholdning der mer enn 25 prosent av husholdningens disponible inntekt (inntekt etter skatt) brukes til husleie og renter og avdrag, har høy boutgiftsbelastning. Hvis andelen er under 10 prosent, er boutgiftsbelastningen lav.

Hvis vi da også legger til at 9 prosent av veteranene bor i en husholdning der boliglånet er mer enn tre ganger større enn årlig bruttoinntekt, mens andelen er 8 prosent i referansegruppen, kan vi konkludere med at veteranene har en boligøkonomi som ikke skiller seg vesentlig fra det vi finner blant dem det er naturlig å sammenligne med.

Veteranene har imidlertid et mer positivt syn på egen boligøkonomi. Bare 2 prosent sier at boutgiftene er svært tyngende, 26 prosent sier at de er noe tyngende. Tilsvarende andeler i referansegruppen er 4 og 33 prosent.

God helse, spesielt blant kvinner

Det er ikke urimelig å forvente at veteraner i utgangspunktet skal ha en noe bedre helse enn en referansegruppe der vi bare har tatt hensyn til alders- og kjønns sammensetning. Et kriterium for i det hele tatt å kunne jobbe for Forsvaret på oppdrag i utlandet er at helsen er god. Da er det ikke overraskende at en mindre andel veteraner har varige sykdommer enn det vi finner i referansegruppen. Tegn på svekket psykisk helse finner vi imidlertid omtrent i samme grad, og egenvurderingen av helsen er også ganske lik i begge grupper.

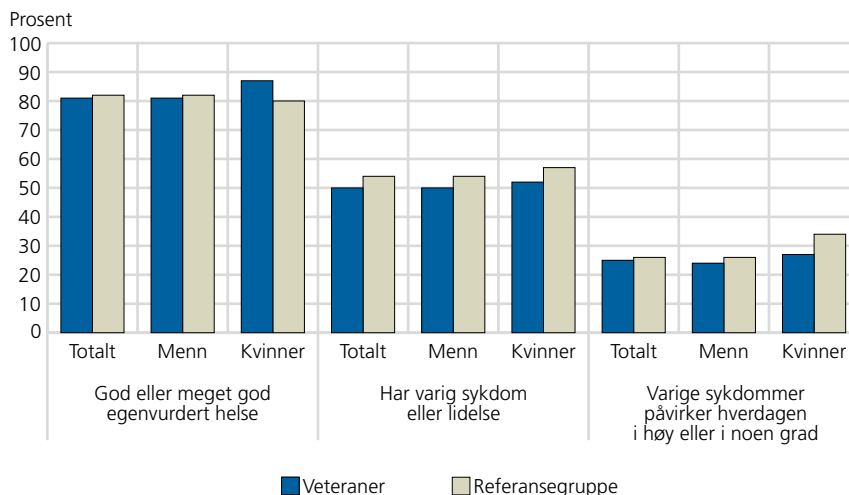
Åtte av ti veteraner vurderer sin egen helse som god, altså samme andel som i referansegruppen. I referansegruppen er det noe vanligere at menn svarer at helsen er god, 82 mot 80 prosent av kvinner. Det er motsatt for veteranene. Hele 87 prosent av de kvinnelige veteranene svarer at de har god helse, 81 prosent av de mannlige (se figur 3).

Selv om en rapporterer at helsen generelt sett er god, kan en likevel leve med varige sykdommer, lidelse eller funksjons hemning. Nøyaktig halvparten av alle veteraner svarer at de har det, og andelen er så vidt høyere blant kvinner enn blant menn. I utgangspunktet kan det høres ut som om halvparten med varig sykdom eller funksjonshemming er en høy andel, men her må vi huske at sykdommer og funksjons hemninger av mange ulike alvorlighetsgrader inngår. En av fire svarer at varig sykdom, lidelse eller funksjons hemning virker inn på hverdagen i høy eller noen grad. I referansegruppen finner vi at over halvparten, 54 prosent, har en varig sykdom eller funksjons hemning,

også her med en noe høyere andel for kvinner. Også i referansegruppen svarer omtrent en av fire at varige sykdommer eller funksjonshemminger virker inn på hverdagen.

Vi kan ikke vite om sykdommen eller lidelsen oppsto før, under eller etter tjenesten, og derfor er det vanskelig å si noe sikkert om i hvilken grad tjenesten medfører varig sykdom eller lidelser. Men det at 11 prosent av forsvarsveteranene svarer at de har fått varige sykdommer som følge av tjenesten, kan støtte opp under at denne gruppen i utgangspunktet er friskere enn andre, men at tjenesten medfører at de nærmer seg gjennomsnittet.

Figur 3. **Egenvurdert helse og varig sykdom eller lidelse. 2012. Prosent**

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant veteraner 2012.

En av ti har psykiske vansker

At deltakelse i krig medfører en risiko for psykiske skader, er gammel kunnskap. Det å være utsatt for stor risiko for liv og helse, være vitne til død og elendighet, samt den belastning det medfører å kunne være nødt til å skade eller drepe andre, blir ansett som så store påkjenninger at det kan føre til psykiske skader. En fersk studie av Afghanistan-veteraners psykiske helse (Forsvaret 2012) konkluderer likevel med at forekomsten av psykisk lidelse er tilsvarende eller lavere enn i befolkningen. Det betyr ikke at tjenesten ikke har negative psykiske konsekvenser for noen, selv om det også bør nevnes at deltakelse i internasjonale operasjoner faktisk kan ha positiv innvirkning på den psykiske helsen til enkelte (Forsvaret 2012).

En av ti veteraner er over grenseverdien for betydelige psykiske vansker, målt med Hopkins Symptoms Check List (HSCL-25) (se tekstboks). Det er i praksis samme andel som i referansegruppen. Blant veteranene finner vi knapt forskjell mellom kjønnene. Dette er likevel interessant, sett i lys av at resultatene fra referansegruppen viser at kvinner oftere har psykiske vansker enn menn.

Vi har tidligere nevnt at 13 prosent av veteranene sa at deres psykiske helse ble svekket under, eller som følge av, oppdraget. Dette er en indikasjon på at den psykiske helsen faktisk ble svekket selv om andelen ikke blir høyere enn i sammenligningsgruppen. Vi kan imidlertid ikke si noe sikkert om dette siden vi kun har målt den psykiske helsen etter tjenesten.

Større fare for problemer etter dramatiske opplevelser

Selv om det i hovedsak går bra med veteraner, og andelen som har levekårsproblemer, stort sett er på nivå med det vi kan forvente i en gruppe med denne kjønns- og alderssammensetningen, tyder våre resultater på at negative opplevelser i tjenesten medfører økt risiko for enkelte problemer.

Vi har tidligere sett at veteraner i stor grad er aktive på arbeidsmarkedet, men noen faller utenfor. Slår vi sammen arbeidsledige, uføre, hjemmearbeidende eller inaktive til en gruppe og sier at de er ekskludert fra arbeidsmarkedet, gjelder dette 7 prosent av veteranene. Dette er 4 prosentpoeng lavere enn i referansegruppen, så i utgangspunktet er faren for ekskludering lav blant veteraner. Men vår analyse tyder likevel på at trekk ved tjenesten kan medføre større fare for ekskludering.

Dette baserer seg på en multippel analyse (se tekstboks) der vi har gruppert negative opplevelser på to måter. Den ene er om veteranene har blitt skadet, vært i livsfare eller opplevd skade eller død blant medsoldater. Den andre er om de har måttet skade eller drepe andre, eller vært vitne til skader, dødsfall eller seksuell trakassering overfor sivilbefolkningen. Vi har så sett på om de som har hatt slike opplevelser, har større fare for å falle ut av arbeidsmarkedet enn dem som ikke har opplevd det, og har i tillegg tatt hensyn til kjønn, utdanning og langvarige sykdommer som ikke skyldes tjenesten.

Det å ha påført andre død eller skade, eller vært vitne til skade, dødsfall eller seksuell trakassering gir nesten to ganger så høy fare for å være utenfor arbeidsmarkedet sammenlignet med ikke å ha opplevd det. Det å ha blitt skadet selv eller opplevd akutt livsfare eller skade/død blant kolleger virker på samme måte. Veteraner som har opplevd dette, har også nesten to ganger så høy risiko for å være utenfor arbeidsmarkedet sammenlignet med dem som ikke har opplevd det.

Hopkins Symptoms Check List (HSCL-25) er en sekvens med 25 spørsmål der vi måler symptomer og plager som er forbundet med angst og depresjon. Hvert svar på spørsmål i indeksen har verdi på en til fire, alt etter hvor plaget man er av symptomet. En gjennomsnittlig score på 1,75 eller over på disse 25 spørsmålene er en indikasjon på nokså betydelige psykiske plager, eller svekket psykisk helse. Det er likevel viktig å understreke at dette ikke er det samme som en diagnose på psykisk sykdom. I befolkningen 16 år og over finner vi at 10 prosent har en score på HSCL som indikerer svekket psykisk helse.

Multippel analyse benyttes for å studere den unike effekten av flere forklaringsvariabler på en avhengig variabel. I dette tilfelle har vi benyttet logistisk regresjon, som er en velegnet metode når avhengige variabelen er dikotom, altså har to uavhengige verdier, og vi har flere mulige forklaringsvariabler. For mer om logistisk regresjon, se blant annet Ringdal (2007).

Vi kan gjøre tilsvarende analyse der vi ser på faren for langvarig sykefravær blant sysselsatte veteraner. Da viser det seg at veteraner som har blitt skadet selv, eller har opplevd akutt livsfare eller skade/død blant kolleger, har større risiko for å ha hatt sykefravær på mer enn 14 dager de siste 12 månedene enn veteraner som ikke har vært utsatt for dette. Det viser at opplevelser kan ha virkning til dels lenge etter tjenesten. Nå må det nevnes at veteraner i utgangspunktet ikke har lange sykefravær i større grad enn det vi finner i referansegruppen. I alt 13 prosent av veteranene har hatt lange fravær, 15 prosent i referansegruppen.

Vonde opplevelser kan gi helseplager

Det generelle inntrykket er at veteraner har god helse, og de har heller ikke noe høyere forbruk av helsetjenester enn andre som det er naturlig å sammenligne med. Likevel tyder vår undersøkelse på at dramatiske opplevelser og manglende oppfølging medfører økt helserisiko.

I alt 13 prosent av veteranene som har opplevd å bli skadet, vært i akutt livsfare eller sett død eller skade blant kolleger, har psykiske vansker, 55 prosent har en langvarig sykdom eller lidelse. Tilsvarende andeler blant dem som ikke har hatt slike opplevelser, er 5 og 42 prosent.

På samme måte har 14 prosent av veteranene som har opplevd skader, dødsfall eller seksuell trakassering av sivilbefolkningen, psykiske vansker, og 55 prosent har langvarig sykdom, mot 6 og 45 prosent blant dem som ikke har hatt slike opplevelser.

Bak disse forskjellene kan det ligge flere faktorer som vi ikke greier å avdekke, så vi kan ikke si hva som er den «egentlige» årsaken til at noen har helseplager, mens andre ikke har. Men når vi kontrollerer for forhold som kjønn, alder, utdanning, sivilstatus og oppfølging fra helsevesen og forsvar, er det fremdeles slik at det selv å ha blitt skadet, vært i akutt livsfare eller sett skade/død blant kolleger gir høyere fare for å rapportere psykiske vansker i etterkant enn det ikke å ha vært utsatt for slike opplevelser. Det gir imidlertid enda sterkere virkning på den psykiske helsen å ha vært vitne til lidelse blant sivile.

Det samme kan vi si om negative opplevelsers sammenheng med å rapportere langvarig sykdom, med den forskjell at situasjoner der en selv har blitt skadet, vært i akutt livsfare eller sett skade/død blant kolleger, har omtrent samme effekt som det å ha vært vitne til skade, dødsfall eller seksuell trakassering av sivile.

Foto: Torbjørn Kjosvold / Forsvarets mediesenter.

God oppfølging kan hjelpe

Vi finner også indikasjoner på at oppfølging kan forebygge senere helseplager. Veteraner som sier de ikke har hatt behov for oppfølging fra helsevesenet etter hjemkomst, rapporterer naturlig nok bedre helse enn de 11 prosent som har hatt behov for slik oppfølging på grunn av ting som skjedde i tjenesten. Det mest interessante her er at det også ser ut til å være en forskjell mellom dem som har fått oppfølging og vært fornøyd, og dem som har fått oppfølging, men ikke vært fornøyd. 40 prosent av veteranene som har

vært misfornøyd med oppfølgingen, rapporterer betydelig psykiske vansker, 76 prosent har varig sykdom eller lidelse.

Tilsvarende andeler blant dem med god oppfølging er 18 og 68 prosent. Disse forskjellene består også når vi kontrollerer for andre kjennetegn, og bidrar til å styrke antagelsen om at god oppfølging bidrar til å redusere risikoen for helseplager. Et forbehold man bør ta, er at de som er misfornøyd, også kan ha hatt størst behov for oppfølging, og kanskje hatt for høye forventninger, og at de uansett ville ha større risiko for plager.

Når det gjelder oppfølging fra Forsvaret er det to grupper som skiller seg ut, og det er de som ikke har fått noe tilbud, og de som har benyttet et tilbud de ikke var fornøyd med. I disse gruppene finner vi økt forekomst av både psykiske plager og langvarig sykdom. Et oppfølgingstilbud fra Forsvaret, spesielt når veteranene er fornøyd med det, ser ut til å minske risiko både for psykiske vansker og langvarig sykdom.

Veteraner – ingen spesielt utsatt gruppe

Norske menn og kvinner som har tjenestegjort for Forsvaret i internasjonale operasjoner – veteranene – har levekår som er minst like gode som dem det er naturlig å sammenligne med. Det er ingen grunn til å anta at veteraner som gruppe på noen måte har blitt marginalisert som følge av det de har opplevd i tjenesten, selv om mange har hatt til dels svært dramatiske opplevelser. Dette er den viktigste konklusjonen fra levekårsundersøkelsen blant veteraner som ble gjennomført i 2012. Når det er sagt, skal en ikke glemme at for noen fikk tjenesten alvorlige konsekvenser, og noen mistet livet. Alvoret i militære operasjoner blir ikke borte selv om det stort sett går bra med norske veteraner.

Referanser

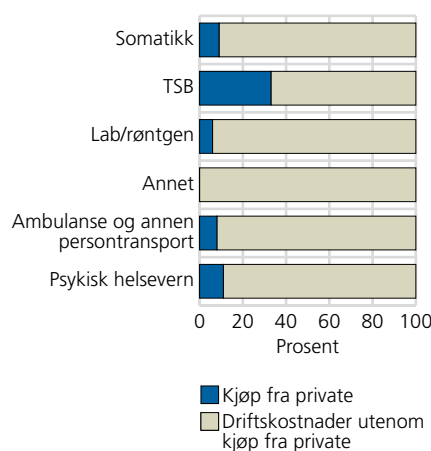
- Dyb, Evelyn og Katja Johannessen (2013): *Bosteds-løse i Norge 2012 – en kartlegging*, NIBR-rapport 2013:5, Norsk institutt for by- og regionsforskning, NIBR.
- Forsvaret (2012): *Afghanistanundersøkelsen 2012. En undersøkelse av psykisk helse hos norsk militært personell som har tjenestegjort i Afghanistan 2001-2011*, Kontor for psykiatri og stressmestring (KPS), Forsvaret.
- Forsvaret (21.3.2014): *Med Norge – for fred. 1945-2012. Norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner*, Forsvarets veteran tjeneste, Forsvaret. (<http://forsvaret.no/veteraner/Documents/Med-Norge-for-fred-web.pdf>)
- Normann, Tor Morten (2013): *Veteraners levekår. Forsvars- og politipersonell som har deltatt i internasjonale operasjoner*, [Rapporter 2013/38](#), Statistisk sentralbyrå.
- Normann, Tor Morten, Elisabeth Rønning og Elisabeth Nørgaard (2009): *Utfordringer for den nordiske velferdsstaten – sammenlignbare indikatorer*, NOSOSCO Nordisk Sosialstatistisk Komité 41:2009.
- Ringdal, Kristen (2007): *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*, 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Statistisk sentralbyrå (16.01.2013): *Boligprisene ned 0,7 prosent*. (<http://www.ssb.no/emner/08/02/30/bpi/>)
- Statistisk sentralbyrå (17.12.2013): *Lite endring i forbruksmønsteret*. (<http://www.ssb.no/forbruk/>)
- Vrålstad, Signe, Kjersti Stabell Wiggen og Lotte Rustad Thorsen (2013): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2012. Tema: Bolig og boforhold, og utsatthet og uro for lovbrudd*, [Notater 2013/22](#), Statistisk sentralbyrå.
- Wilhelmsen, Marit (2009): *Samordnet levekårsundersøkelse 2008 – Tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport*, [Notater 2009/40](#), Statistisk sentralbyrå.

Rusbehandling – mye i privat regi

Behandling av rusmisbrukere foregår i stor grad ved private institusjoner, i tillegg til i det offentlige helsevesenet. I 2012 gikk en tredjedel av helseforetakenes driftsutgifter innenfor rusbehandling til kjøp av tjenester fra private institusjoner, i alt 1,3 milliarder kroner. Hovedsakelig kjøpte de tjenester fra ideelle organisasjoner. Samtidig gikk totalt antall døgnplasser ned fra 1 903 i 2011 til 1 770 i 2012, det vil si 7 prosent. Antall private døgnplasser gikk ned med 9 prosent. Nå planlegger regjeringen økt satsing på rusbehandling i privat regi.

Ingrid Myrset Hatlebakk

Figur 1. Kjøp fra private som andel av driftskostnader fordelt på ulike helse-tjenester. 2012

Kilde: Spesialisthelsetjenesten, Statistisk Sentralbyrå.

Tverrfaglig spesialisert behandling av rusmiddelmisbrukere, såkalt TSB, er en del av spesialisthelsetjenesten. Den inkluderer både helse- og sosialfaglig behandling av rusmiddelmisbrukere og omfatter avrusning, akutt behandling, utredning og spesialisert behandling, institusjonsplasser der rusavhengige kan holdes tilbake ved tvang og legemiddelassistert rehabilitering (se tekstboks om TSB).

Alkoholforbruket i Norge har økt over lengre tid. De siste årene har også bruken av sentralstimulerende stoffer som kokain, amfetamin, metamfetamin og ecstasy økt (Helse- og omsorgsdepartementet 2012). Antallet overdosedødsfall er høyt, i 2012 døde 312 personer av overdose ([SSB 2013](#)).

Behandlingen trappes opp

TSB har vært et satsingsområde for regjeringen gjennom «Opptappingsplanen for rusfeltet (2007-2012)». Regjeringen vil styrke dette arbeidet ytterligere i 2014, ved økt bruk av private institusjoner. Helse- og omsorgsminister Bent Høie har sagt at rusavhengige venter for lenge på behandling, og at det er viktig å ta i bruk ledig kapasitet hos private (Stortinget 2014).

Spesialisthelsetjenesten (se tekstboks) brukte totalt 4,2 milliarder kroner på å drive TSB i 2012. De offentlige helseforetakene kjøpte rusbehandling fra private institusjoner for en tredjedel av driftskostnadene innenfor TSB. Det utgjør den største andelen blant alle områder i spesialisthelsetjenesten (se figur 1).

Til sammenlikning kostet hele spesialisthelsetjenesten 116 milliarder kroner, og helseforetakene brukte 9 prosent av de totale driftskostnadene til å kjøpe tjenester fra private. Fordelingen på ulike tjenester i spesialisthelsetjenesten vises i figur 2.

Ingrid Myrset Hatlebakk er siviløkonom og førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for helsestatistikk. (ingrid.hatlebakk@ssb.no)

Hva er TSB?

TSB, eller tverrfaglig spesialisert behandling, inkluderer både helse- og sosialfaglig behandling av rusmiddelmisbrukere. Dette omfatter avrusning, akutt behandling, utredning og spesialisert behandling (poliklinisk eller institusjon), institusjonsplasser der rusavhengige kan holdes tilbake uten eget samtykke (tvang) og legemiddel-assistert rehabilitering (LAR) (Helse- og omsorgsdepartementet 2013a).

TSB startet opp da rusreformen ble satt i verk i 2004. Pasientene i TSB har de samme rettighetene som andre pasientgrupper. Målet med å definere TSB som spesialisthelsetjeneste er blant annet å tilby rusmisbrukere et mer helhetlig behandlingstilbud. Det skulle bli enklere å få tilgang til behandling for andre psykiske og fysiske plager i tillegg til behandlingen for rusmiddelmisbruket (Alver mfl. 2004).

Sørge-for-ansvar

Norge er inndelt i fire helseregioner. Det er ett regionalt helseforetak i hver region: Helse Sør-Øst, Helse Vest, Helse Midt-Norge og Helse Nord. De er eid av staten og skal drive offentlige sykehus i hver sin region, og sørge for at befolkningen i regionen blir tilbudt spesialisthelsetjenester de har behov for. Ansvarer innebærer dermed både et eieransvar og et såkalt sørge-for-ansvar.

De regionale helseforetakene kan kjøpe helsetjenester fra offentlige sykehus i andre regioner eller fra private virksomheter for å ivareta sørge-for-ansvaret. (Helse- og omsorgsdepartementet 2011)

Kjøp fra private varierer mellom regionene

I perioden 2005-2012 har helseforetakene brukt en stadig mindre andel av driftskostnadene på rusbehandling ved private institusjoner (se figur 3). Gjennomsnittet for hele spesialisthelsetjenesten har derimot vært konstant. Andelen i TSB gikk ned fra 38 prosent i 2005 til 32 prosent i 2012. Gjennomsnittet i spesialisthelsetjenesten var 9 prosent i 2012, akkurat som i 2005.

Blant de regionale helseforetakene var det Helse Vest som brukte størst del av driftskostnadene innenfor TSB til å kjøpe helsetjenester fra private institusjoner, mens Helse Sør-Øst og Helse Nord brukte minst del. Samtidig gikk andelen i Helse Vest kraftig ned mot slutten av perioden (se figur 3).

I 2005 brukte Helse Vest 83 prosent av driftskostnadene til kjøp av rusbehandling ved private institusjoner. Andelen sank til 40 prosent i 2012. Det opprinnelig høye nivået skyldes at Helse Vest fornyet flere avtaler med private aktører da helseforetakene tok over ansvaret for rusbehandling i 2004. Årsaken til at andelen sank kraftig mot 2012, er at Helse Vest overtok driften av en tidligere privat institusjon i 2011 (Helse Bergen 2011).

Ideelle organisasjoner var først ute på rusfeltet

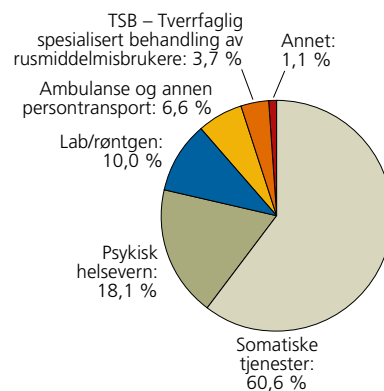
De fleste offentlige helseforetakene tilbyr alle tjenestene innenfor tverrfaglig rusbehandling, fra akutt behandling og avrusning til oppfølging etter utskriving og administrasjon av legemiddelassistert rehabilitering (LAR). De fleste av de private institusjonene tilbyr en avgrenset del av TSB, mens noen tilbyr full behandling på lik linje med det offentlige (Bremnes og Lilleeng 2012).

Historisk har det først og fremst vært private ideelle organisasjoner som har tilbudt rusomsorg og rusbehandling. En organisasjon er ideell når den ikke er markedsrettet, og heller ikke er offentlig kontrollert (Tangen 2012). Med ikke å være markedsrettet mener vi her at en organisasjon har et annet formål med driften enn å tjene penger.

Det var religiøse og rusmiddelpolitiske organisasjoner som først etablerte og drev ulike institusjoner og tiltak for rusmiddelmissbrukere, fra 1900-tallet. Siden private ideelle organisasjoner alltid har spilt en viktig rolle i rusbehandling i Norge, representerer de en betydelig del av fagkompetansen innenfor TSB ifølge helsemyndighetene (Helse- og omsorgsdepartementet 2012).

Norges første kursted for alkoholikere ble etablert av den kristne organisasjonen Blå Kors i 1909. Hovedmålsettingene til Blå Kors har alltid vært å hjelpe rusavhengige, utbre den rusfrie livsstilen og formidle det kristne budskapet gjennom ord og handlinger (Glimsdal 2014). Etter hvert har det også vokst frem institusjoner som drives av det offentlige og av livssynsnytrale stiftelser.

Figur 2. Fordelingen av totale driftskostnader i spesialisthelsetjenesten på ulike områder. 2012

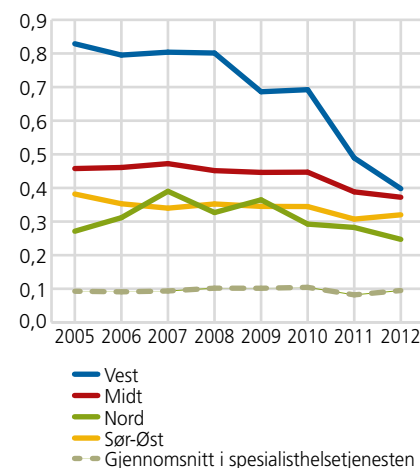

Kilde: Spesialisthelsetjenesten, Statistisk Sentralbyrå.

Spesialisthelsetjenesten

Spesialisthelsetjenesten er mer spesialisert enn det fastlegen/allmennpraktiserende lege kan tilby. Spesialisthelsetjenesten omfatter behandling på sykehus og institusjoner innenfor somatisk, psykisk helsevern, tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelmissbrukere, ambulansetjeneste og privatpraktiserende spesialister med driftsavtale (Helse- og omsorgsdepartementet 2013b).

Figur 3. Andel av driftskostnader som brukes til å kjøpe helsetjenester fra private institusjoner innenfor TSB, etter regionalt helseforetak. 2005-2012

Kilde: Spesialisthelsetjenesten, Statistisk Sentralbyrå.

378 millioner til de tre største privatklinikene

De private institusjonene som offentlige helseforetak brukte mest penger på å kjøpe rusbehandlingstjenester fra i 2012, er Borgestadklinikken, Blå Kors Sør; Lade Behandlingssenter; Stiftelsen Bergensklinikkene. Stiftelsen Bergensklinikkene er en ideell, livssynsnøytral og selveiende stiftelse. Borgestadklinikken og Lade Behandlingssenter eies av Blå Kors.

Hver av de tre institusjonene tilbyr alle tjenester innenfor TSB (Bremnes og Lilleeng 2012). Borgestadklinikken er i Helse Sør-Øst, Lade Behandlingssenter er i Helse Midt-Norge og Stiftelsen Bergensklinikkene ligger i Helse Vest. De regionale helseforetakene sto for mesteparten av kjøpene fra Borgestadklinikken og Stiftelsen Bergensklinikkene. I Midt-Norge har rusbehandling vært skilt ut som et eget helseforetak under navnet Rusbehandling Midt-Norge HF, som har kjøpt mest tjenester fra Lade Behandlingssenter.

Offentlige helseforetak kjøpte rusbehandling for tilsammen 378 millioner kroner fra disse tre institusjonene i 2012. Til sammenlikning brukte offentlige helseforetak totalt 1,3 milliarder kroner på å kjøpe behandling innenfor TSB fra private institusjoner i 2012. Kjøp fra de tre største institusjonene utgjorde dermed nesten en tredjedel av totale kjøp av tjenester i TSB fra private aktører.

Mer penger til rusbehandling

Regjeringen legger opp til økt satsing på rusbehandling i statsbudsjettet for 2014. Stoltenberg 2-regjeringen har i budsjettet satt som mål at det skal være en økning på 200 plasser i TSB. Økningen skal foregå gjennom at de regionale helseforetakene kjøper flere plasser hos private ideelle virksomheter (Finansdepartementet 2013a). Solberg-regjeringen viderefører dette forslaget (Finansdepartementet 2013b).

I 2012 var det 1 770 døgnplasser i TSB på landsbasis (se figur 4), 133 færre enn i 2011. Til sammenlikning var det omtrent 20 000 døgnplasser i hele spesialisthelsetjenesten i 2012 når alle tjenesteområdene er inkludert.

Antall offentlige døgnplasser gikk ned med 4 prosent, mens for private døgnplasser var nedgangen på nesten 9 prosent. Fra 2005 til 2012 har private institusjoner stått for en stadig lavere andel av tilbudet. I 2005 hadde de 65 prosent av døgnplassene, tilsvarende andel i 2012 var 59 prosent. Tallene for 2013 blir publisert i juni 2014.

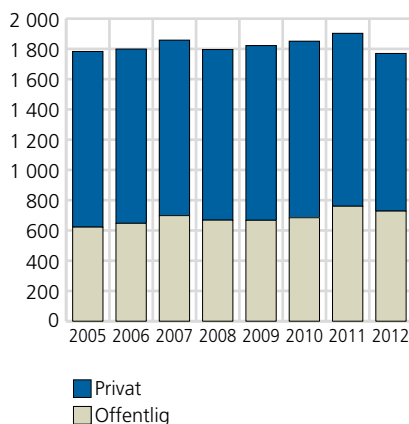
Solberg-regjeringen legger opp til en økt satsing på TSB utover økningen på 200 plasser. Regjeringen har økt bevilgningene til de regionale helseforetakene utover Stoltenberg 2-regjeringens statsbudsjett med 300 millioner kroner. Av dette beløpet skal 255 millioner kroner gå til å kjøpe mer tjenester hos private institusjoner innenfor rus, psykisk helsevern og rehabilitering. Kostnadene knyttet til å øke døgnkapasiteten med 200 plasser kommer i tillegg.

Hvor stor blir økningen?

Når tallene for 2013 blir publisert på ssb.no 19. juni 2014, vil det bli enklere å vurdere størrelsen på de foreslåtte økningene. Å se på tilsvarende tall for 2012 kan i noen grad hjelpe oss å se de foreslåtte økningene i perspektiv.

I 2012 brukte staten til sammen 29 milliarder kroner på TSB, psykisk helsevern og rehabilitering. Av dette beløpet gikk 18 prosent til å kjøpe helsetjenester

Figur 4. Antall døgnplasser i TSB fordelt på private og offentlige aktører. 2005-2012

Kilde: Spesialisthelsetjenesten, Statistisk Sentralbyrå.

ter fra private institusjoner. Statens driftskostnader knyttet til TSB, psykisk helsevern og rehabilitering økte med 1 milliard kroner fra 2011 til 2012. De regionale helseforetakenes kjøp fra private innenfor de samme tjenestekområdene økte med 270 millioner kroner i perioden.

Tverrfaglig rusbehandling i 2014

Vi har her sett på offentlig finansiering av private aktører i tverrfaglig spesialisert behandling av rusmiddelmissbruk (TSB). Slik statistikken for 2012 viser, brukte offentlige helseforetak en tredjedel av driftskostnadene til å kjøpe tjenester fra private institusjoner, mens gjennomsnittet i spesialisthelsetjenesten var 9 prosent. Fra 2005 til 2012 har de regionale helseforetakene brukt en stadig mindre del av driftskostnadene til å kjøpe rusbehandling fra private institusjoner.

Regjeringen vil øke kapasiteten innenfor TSB for 2014, og dette skal skje gjennom å kjøpe flere tjenester fra private (Finansdepartementet 2013b). Vi må vente til 2015 for å se om regjeringens føringer gjør at helseforetakene igjen begynner å bruke en større del av driftskostnadene til å kjøpe rusbehandling fra private institusjoner.

Datagrunnlaget

I denne artikkelen har vi brukt SSBs data for spesialisthelsetjenesten, regnskapsdata og data for døgnplasser. Dataene er rapportert inn til SSB av offentlige helseforetak og private institusjoner.

Referanser

Alver, Ø. mfl. (2004): *Rusreform – noen grunnlagsdata om organisering og finansiering*, SIRUS rapport nr. 2/2004, Statens institutt for rusmiddelforskning. (http://www.sirus.no/filestore/Import_vedlegg/sirusrap.2.04.pdf)

Bremnes, R. og Lilleeng, S. (2012): *Ressursbruk, aktivitet og pasientsammensetning i TSB i 2012*, Helsedirektoratet. (http://helsedirektoratet.no/publikasjoner/ressursbruk-aktivitet-og-pasientsammensetning-i-tsb-i-2012/Publikasjoner/TSB_rapport%20web.pdf)

Finansdepartementet (2013a): *Prop. 1S (2013-2014). Proposisjon til Stortinget (forslag til Stortingsvedtak). For budsjettåret 2014. Statsbudsjettet*. (http://www.statsbudsjettet.no/upload/Statsbudsjett_2014/dokumenter/pdf/gulbok.pdf)

Finansdepartementet (2013b): *Prop. 1S Tillegg 1. Proposisjon til Stortinget (forslag til Stortingsvedtak). For budsjettåret 2014. Endring av Prop. 1S (2013-2014). Statsbudsjettet 2014*. (http://www.statsbudsjettet.no/upload/Tilleggsproposisjon_2014/doks/1s_tillegg1.pdf)

Glimsdal, S. (2014): *En historisk oversikt*, Blå Kors. (<http://www.blakors.no/?CatID=1159>)

Helse Bergen (2011): *Haukeland tek over Askøy Blå Kors*. (<http://www.helse-bergen.no/aktuelt/nyheter/Sider/haukeland-tek-over-askoy-bla-kors.aspx>)

Helse- og omsorgsdepartementet (2011): *De regionale helseforetakene*. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/sykehus/nokkeltall-og-fakta---ny/de-regionale-helseforetakene.html?id=528110>)

Helse- og omsorgsdepartementet (2012): *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk. Alkohol – narkotika – doping*. (<http://www.regjeringen.no/pages/37924944/PDFS/STM201120120030000DDDP-DPS.pdf>)

Helse- og omsorgsdepartementet (2013a): *Rusbehandling i spesialisthelsetjenesten*. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/rus/rusbehandling-i-spesialisthelsetjenesten.html?id=4393559>)

Helse- og omsorgsdepartementet (2013b): *Ofte stilte spørsmål*. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/sykehus/nokkeltall-og-fakta---ny/ofte-stilte-sporsmal.html?id=534086>)

SSB (2013): *Dødsårsaker*. (<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=DodsfallRus&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=helse&KortNavnWeb=dodsarsak&StatVariant=&checked=true>)

Stortinget (2014): *Møte onsdag den 5. mars 2014 kl. 10 (midlertidig)*, Sak nr. 2 [11:24:19], spørsmål nr. 9. (<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2013-2014/140305/>)

Tangen (2012): *Sektor 2014. Ny institusjonell sektorgruppering: rapport fra prosjektgruppen*, Notater 2012/05, Statistisk Sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/sector-2014?fane=om#content>)

Stadig flere menn i Norge er barnløse

Nesten hver fjerde mann som i 2013 var bosatt i Norge, var barnløs ved fylte 45 år. Samtidig har innvandring av menn, særlig fra nye EU-land etter 2004, steget betydelig. Barnløshet er langt vanligere i denne gruppen enn blant menn ellers. Er dette en grunn til økende barnløshet? Det er imidlertid stor forskjell mellom grupper av innvandrere. Noen grupper har høy barnløshet, mens andre har lav. Sett under ett skyldes økende barnløshet blant menn i liten grad innvandring.

An-Magritt Jensen og
Lars Østby

Innvandrere

Innvandrere i norsk statistikk er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre, og som på et tidspunkt har innvandret til Norge. De som ikke faller i denne gruppen, tilhører «resten av befolkningen».

Innvandrerne grupperes etter eget fødeland på denne måten: Norden og Vest-Europa, Nye EU-land i Øst-Europa (Estland, Latvia, Litauen, Polen, Slovenia, Slovakia, Ungarn, Tsjekkia (fra 2004), og Bulgaria og Romania fra 2007, Europa ellers (hovedsakelig land i Europa som ikke er med i EØS), Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), og «resten av verden» som omfatter Nord- og Sør-Amerika, Australia og Oseania.

Den årlige statistikken over fødsler viser at andel barnløse menn ved 45-år har økt fra 14 til 23 prosent mellom 1985 og 2012. Denne økningen har vært gjenstand for mye oppmerksomhet fordi barnløshet blant kvinner er lav og relativt stabil. Forskning har analysert fruktbarhetsadferd blant grupper av menn etter utdanning (Kravdal og Rindfuss 2008), sosioøkonomiske kjennetegn (Lappegård, Noack og Rønsen 2013; Lappegård og Rønsen 2012) og personlige nettverk (Jensen 2013). I denne artikkelen spør vi om den høye barnløsheten kan skyldes endring i befolkningens sammensetning.

I de siste ti årene har økende innvandring ført til et betydelig omfang av forskning på temaer som fruktbarhet blant innvandrerkvinner og familieinnvandring. Tønnessen (2014) finner at nesten hvert fjerde barn født i 2012 hadde en mor som var innvandrer. I denne artikkelen rettes søkelyset mot et lite undersøkt tema: sammenhengen mellom barnløshet og innvandring blant menn. Vårt spørsmål er om den høye barnløsheten blant menn kan skyldes økende arbeidsinnvandring (se tekstboks om innvandrere).

Unge menn søker jobb i Norge

Innvandring blant menn økte sterkt etter 2004 da EU ble utvidet med åtte nye medlemsland i det som tidligere var betegnet som Øst-Europa. Ytterligere to land kom med i 2007 (se tekstboks). Etter 2006 har det særlig vært en sterk tilvekst i arbeidsinnvandring (Østby og Henriksen 2013). En oversikt over personer som har utenlandsk statsborgerskap og som er bosatt i Norge, viser at de tre største gruppene i 2013 kommer fra Polen, Sverige og Litauen. Det gjelder henholdsvis 44 500, 19 000 og 15 000 menn i alderen 20-66 år (Statistisk sentralbyrå 2013).

Årsaken til innvandring fra disse landene er i hovedsak arbeid. Vi sammenligner barnløshet blant innvandrer menn og menn i befolkningen ellers og spør:

- Er det forskjell i barnløshet mellom de to gruppene?
- Har noen innvandrergrupper særlig høy eller lav barnløshet?
- Hvor mye «bidrar» innvandrere til den registrerte barnløsheten?

Reell barnløshet?

Utgangspunktet i denne artikkelen er menn uten barn ved 45 års alderen. Dette er et vanlig mål i fruktbarhetsforskning da nesten alle menn har fått sine barn ved den alderen. For eksempel hadde bare 4 prosent av nyfødte barn i 2012 fedre som var eldre enn 45 år (Medisinsk fødselsregister 2013). Det er sannsynlig at de som får første barn etter fylte 45 år, er enda færre.

An-Magritt Jensen er professor emerita ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU. (anmagritt.jensen@svt.ntnu.no)

Lars Østby er demograf og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (lars.ostby@ssb.no)

Menn som får barn i Norge, blir altså registrert, og tallene publiseres i offentlig statistikk. Det finnes flere typer fedre, også om de ikke har biologiske barn, som statistikken bygger på. Utgangspunktet i artikkelen fødselsstatistikken.

For innvandrere er registrering av barn annerledes. De kan ha barn som er født og lever i hjemlandet (se tekstboks), mens fedrene er registrert «uten barn» i Norge. «Barnløshet» blant innvandrere kan følgelig være faktisk, men den kan også være illusorisk i den forstand at barn finnes, bor i hjemlandet, men uten at de er registrert i Norge. Det er mange grunner til dette.

Innvandrere med velferdsrettigheter knyttet til barn, særlig kontantstøtte og barnetrygd, kan ha et motiv for registrering, men det er et spørsmål om alle er klar over slike rettigheter. Menn med voksne barn i hjemlandet vil ikke ha slik motivasjon for å registrere disse barna. Dette gjelder også innvandrerkvinner fra alle deler av verden. Det er dermed rimelig å tro at barn blant innvandrere er underregistrert. Vårt tema er registrert barnløshet, ikke faktisk barnløshet. Spørsmålet er om en høy barnløshet blant innvandrer menn, reell eller ikke, bidrar til høy barnløshet blant alle menn bosatt i Norge.

Flere menn er uten barn, og flere innvandrere

Ser vi på registrert barnløshet blant menn og kvinner ved 45-årsalderen for hele den perioden statistikken gir tall for, 1985-2012, får vi en betydelig kjønnsforskjell (se figur 1).

Menn under 15 prosent av mennene var uten barn ved 45-årsalderen i 1985, gjaldt det 23 prosent i 2013. For kvinnene var økningen langt lavere, 10-13 prosent. Utviklingen er altså spesifikk for menn. Økningen er særlig sterk etter år 2000. I perioden etter 2004 har det blant menn samtidig vært en betydelig økning i innvandring.

Til tross for økningen i antall innvandrede menn totalt utgjør imidlertid 45-åringer en beskjeden andel av alle bosatte, henholdsvis 13 og 12 prosent blant menn og kvinner (se figur 2). Innvandring blant menn har økt mest mellom 2007 og 2010, og dette er også perioden med størst forskjell i antall innvandrer menn og kvinner.

Innvandrer menn er oftere barnløse

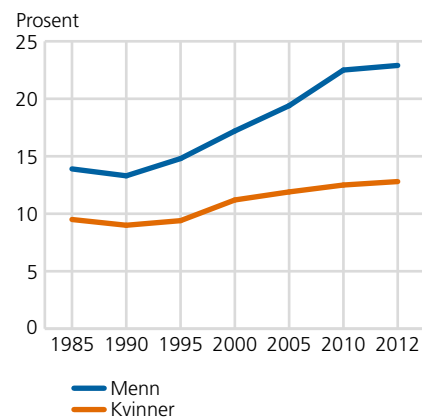
Vi undersøker nå fordelingen for personer med og uten barn ved 45-årsalderen blant dem som er innvandret, og dem som ikke er det.

Blant alle menn, 45 år og bosatt i Norge, er innvandrere langt oftere uten barn enn samme gruppe i resten av befolkningen, og forskjellen øker over tid, særlig mellom 2007 og 2010 (se figur 3). Etter 2010 har andel barnløse innvandrer menn variert mellom 33 og 31 prosent, mens andelen blant menn som ikke er innvandrere, har økt fra 19 prosent i 2004 til 22 prosent i 2013. Det er følgelig en klar forskjell i barnløshet mellom menn som ikke er innvandrere, og dem som er det.

EU-innvandrere har særlig høy barnløshet

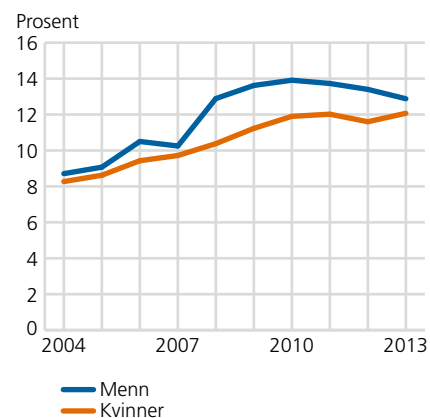
Den sterke økningen tyder på at (arbeids)innvandringen av menn uten barn fra nye EU-land kan ha påvirket den totale økningen av barnløse menn. Imidlertid kommer innvandrere fra ulike verdensregioner, og barnløshet kan variere med dette. Et viktig spørsmål er dermed om det er forskjeller mellom grupper av innvandrere.

Figur 1. Andel barnløse menn og kvinner i Norge. 45 år. 1985-2012

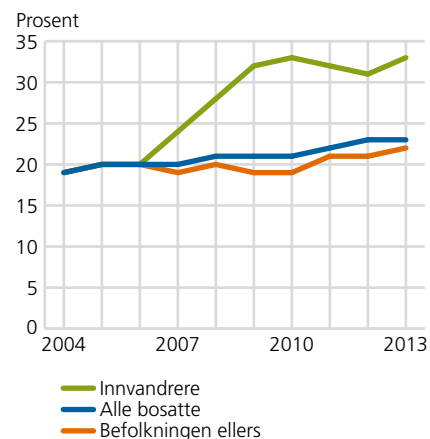
Kilde: Befolkningsstatistikk, Fødte, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Andel innvandrere blant alle bosatte, etter kjønn. 45 år. 2004-2013

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Andel menn uten barn, 45 år, etter innvandringsstatus. 2004-2013

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Menn fra nye EU-land skiller seg markant ut med langt høyere barnløshet enn andre innvandrergupper (se figur 4). Etter 2008 ligger nivået rundt 80 prosent, med svak nedgang etter 2010, til 76 prosent. Innvandrere fra Vest-Europa og Norden har også høyere barnløshet enn menn fra andre regioner, 33 prosent i 2013. Men bortsett fra disse to regionene er menn fra andre regioner barnløse i omtrent like stor grad, eller mindre enn gjennomsnittet (23 prosent blant alle bosatte i 2013).

For to regioner, menn fra Afrika og fra «resten av verden» (se tekstboks om innvandrernes landbakgrunn), er barnløsheten henholdsvis 21 og 22 prosent i 2013, mens menn fra Asia har barnløshet under gjennomsnittet. Dette gjelder også for «Europa ellers», men de er tallmessig en svært liten gruppe. Kontrasten er sterkest mellom menn fra nye EU-land, som har langt høyere barnløshet enn andre, og menn fra Asia som har lavere barnløshet enn andre. Innvandring trekker følgelig gjennomsnittet for barnløse menn opp og ned, avhengig av hvilke regioner de kommer fra.

Vi har tidligere sett at økningen i innvandring har vært særlig sterk for menn fra Polen og Litauen (nye EU-land) og Sverige (Vest-Europa og Norden). Dette tyder på at arbeidsinnvandring i de senere årene i stor grad forekommer blant menn uten barn. I antall er imidlertid i 2013 menn fra Asia den største gruppen blant 45-åringene, 1 500, mens menn fra nye EU-land omfatter færre, 1 000. Menn fra Vest-Europa og Norden er også en stor gruppe (1 250 menn). De har høy barnløshet, men betydelig lavere enn dem fra nye EU-land. Tallmessig er disse tre innvandringsgruppene størst. Menn fra nye EU-land (og i noen grad Vest-Europa og Norden) trekker barnløsheten opp, mens menn fra Asia og alle andre regioner trekker barnløsheten ned.

Forskjellene blant kvinner er mindre

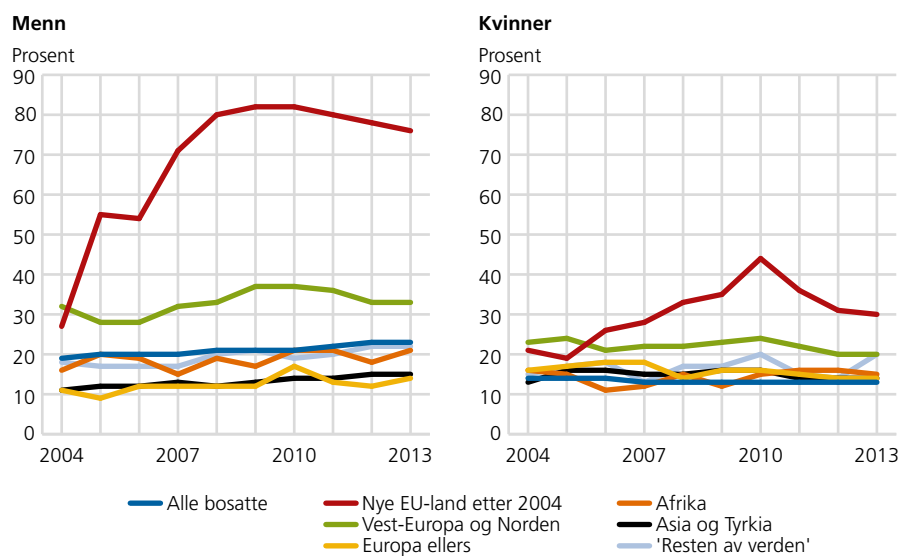
Kvinnene skiller seg fra mennene først og fremst ved at nivået for barnløshet er lavere og forskjellene mellom gruppene er mindre (figur 4). Rangeringen av landgrupper er imidlertid den samme som for menn. To mønstre gjør seg

gjeldende. Det ene mønsteret er kvinner fra nye EU-land og Vest-Europa og Norden, som har høyere barnløshet enn gjennomsnittet. Det andre mønsteret er kvinner fra andre innvandringsregioner som i stor grad er samlet rundt gjennomsnittet (13 prosent).

Kommer barna etter?

Vår undersøkelse viser at en topp i barnløshet for nye EU-land ble nådd i 2010, da dette gjaldt 82 prosent av mennene og 44 prosent av kvinnene. Siden har nivåene sunket til henholdsvis 76 og 30 prosent (se figur 4). Dette kan delvis skyldes at omfanget av innvandring ble stabilisert i forhold til hele befolkningen rundt 2010. Men det kan også skyldes at flere har barn.

Figur 4. Andel menn og kvinner uten barn, 45 år, innvandrere, etter innvandringsregion. 2004-2013

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Noe tilsvarende er funnet i fruktbarheten for kvinner (Tønnessen 2014). Det er ingen nødvendig sammenheng mellom fruktbarhet og barnløshet, imidlertid taler mye for at økende fruktbarhet samsvarer med en nedgang i barnløshet de senere årene. Sannsynligheten for dette styrkes ved resultatene fra undersøkelsen til Sandnes og Henriksen (2014). Denne viser at arbeidsinnvandrere får raskere familiegjengeforening enn andre innvandrere. Dette gjelder særlig dem som har innvandret fra EU-land. Det er mulig at dette har gitt seg utslag i noe lavere barnløshet både for menn og kvinner, som vi også ser i vår undersøkelse (figur 4).

Innvandring forklarer ikke økende barnløshet

Vårt utgangspunkt var økningen i barnløshet blant menn ved fylte 45 år. Mellom 1985 og 2012 steg andelen fra 14 til 23 prosent (se figur 1). Vi har undersøkt om dette kan ha sammenheng med innvandring de siste ti årene, fra 2004 til 2013.

Vi har funnet at barnløshet i overveiende grad skyldes at menn som ikke er innvandrere, oftere er barnløse. I 2013 gjaldt dette 22 prosent, mens barnløsheten for alle bosatte var 23 prosent. Vi ser også (figur 1) at barnløsheten begynte å øke allerede i 1995, og at veksttakten var lite påvirket av EU-utvidelsen i 2004. Nivået for barnløse menn i befolkningen ellers fortsetter å øke også etter 2010, mens dette ikke er tilfelle blant innvandrer menn. Samlet tyder dette på at senere tids økning i barnløshet ikke kan tilskrives økende antall innvandrer menn.

Svaret på spørsmålet som var utgangspunkt for denne artikkelen, er at innvandrer menn har trukket gjennomsnittet for barnløshet blant menn noe opp etter 2008, men virkningen er marginal. Vi har konsentrert oss om menn og kvinner på 45 år, men har også undersøkt barnløshet for dem i alderen 40 og 50 år. Konklusjonen er den samme. Til tross for at svært mange menn fra nye EU-land, Vest-Europa og Norden, er uten barn, spiller dette liten rolle i den store sammenhengen.

Referanser

- Jensen, A.-M. (2013): «Rising Fertility, Fewer Fathers: crossroads of networks, gender and class», i A.L. Ellingsæter, A.-M. Jensen og M. Lie, M. (red.) *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*, Routledge/ESA Studies in European Societies, s. 120-135.
- Kravdal, Ø. og Rindfuss, R.R. (2008): «Changing Relationship Between Education and Fertility – a study of women and men born 1960-64», i *American Sociological Review*, Vol. 73, No. 5, s. 854-873.
- Lappegård, T. og M. Rønsen (2012): «Socio-economic Differences in Multipartner Fertility Among Norwegian Men», i *Demography*, DOI 10.1007/s13524-012-0165-1.
- Lappegård, T., T. Noack og M. Rønsen (2013): «Changing Fertility Behaviour Across Two Generations: the role of gender and class», i A.L. Ellingsæter, A.-M. Jensen og M. Lie, M. (red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*, Routledge/ESA Studies in European Societies, s. 136-152.
- Medisinsk fødselsregister (2013): Folkehelseinstituttet. (<http://mfr-nesstar.uib.no/mfr>)
- Sandnes, T. og K. Henriksen (2014): *Familieinnvandring og ekteskapsmonster 1990-2012*, Rapport 2014/11, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-1990-2012>)
- Statistisk sentralbyrå (2013): Befolkningsstatistikk. (<http://www.ssb.no/befolkning>)
- Tønnessen, M. (2014): *Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge*, Rapport 2014/4, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fruktbarhet-og-annen-demografi-hos-innvandrere-og-deres-barn-fodt-i-norge>)
- Østby, L. og K. Henriksen (2013): «Innvandrere – hva vi nå vet og ikke vet», i *Samfunnsspeilet* 5, 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/5-2013>)

Siden sist

All ny statistikk publiseres som artikler på ssb.no. Vi presenterer nedenfor et utvalg av disse artiklene, som er gitt ut etter forrige utgave av Samfunnsspeilet.

10. april

Konsumprisindeksen, 15. mars 2014

KPI opp 0,2 prosent

Konsumprisindeksen (KPI) steg 0,2 prosent fra februar til mars 2014. Økte priser på klær bidro mest til oppgangen. Tolv månedersendringen i KPI var 2,0 prosent i mars 2014, ned 0,1 prosentpoeng fra februar. KPI-JAE viste en oppgang på 2,6 prosent de siste tolv månedene.

KPI var 136,1 (1998=100) i mars 2014, mot 133,4 i mars året før. Det tilsvarer en tolv månedersendring på 2,0 prosent.

Månedsendring: Økte priser på klær

Fra februar til mars steg KPI med 0,2 prosent. Den største bidragsyteren var prisene på klær som steg 4,5 prosent fra februar til mars. Prisoppgangen kan blant annet ses i sammenheng med nye vår- og sommervarer på markedet, samt avslutningen av vintersalget. Prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer steg samlet 0,9 prosent fra februar til mars. Matvareprisene økte 0,7 prosent, og det var særlig prisene på kjøtt- og meierivarer som økte. Prisene på alkoholfrie drikkevarer steg 2,1 prosent i samme periode, mye grunnet prisoppganger på brus og juice.

Fra februar til mars steg prisene på gruppen møbler, innrednings- og dekorsjonsartikler 2,7 prosent, hovedsakelig på grunn av prisstigning på møbler. Prisene på skotøy steg 3,4 prosent i samme periode. Fra februar til mars steg prisene på vedlikehold og reparasjon på verksted 1,0 prosent. Det ble også målt prisøkninger på parkometer- og bomavgift siden forrige måling i august 2013.

Oppgangen i KPI ble dempet av lavere priser på elektrisitet inkludert nettleie, som falt 4,2 prosent fra februar til mars, og som nå er på det laveste nivået siden november 2012. Mildt vær og lavere etterspørsel enn normalt for årstiden kan forklare utviklingen i elektrisitetsprisen.

ne. Andre konsumgrupper som bidro til å dempe veksten i KPI, var prisnedgang på drivstoff og smøremidler, som falt med 1,0 prosent, samt prisene på gruppen vaskepulver, rengjøringsmidler og andre husholdningsartikler, som falt 3,0 prosent i perioden.

Tolv månedersendring:

Økte matvarepriser og økt husleie
KPI økte med 2,0 prosent fra mars 2013 til mars 2014. Matvareprisene steg 5,4 prosent de siste tolv månedene og var hovedårsaken til veksten. Herunder var det særlig prisøkning på meierivarer, kjøtt, fisk og frukt som bidro mest. Beregnet husleie for selveier steg 3,3 prosent i samme periode.

Fra mars 2013 til mars 2014 steg prisene på møbler, innrednings- og dekorsjonsartikler 10,2 prosent, særlig var det økte priser på møbler som bidro til dette. Prisene på drift og vedlikehold av transportmidler viste en stigning på 3,0 prosent. Alkoholfrie drikkevarer og tobakk viste en samlet prisoppgang på 3,9 prosent fra mars 2013 til mars 2014. I samme periode økte prisene på restauranttjenester 2,7 prosent. Betalt husleie for leietakere steg 3,6 prosent.

I motsatt retning trakk prisene på elektrisitet inkludert nettleie, som falt 11,0 prosent fra mars 2013 til mars 2014. KPI uten elektrisitet (KPI-JEL) steg 2,5 prosent i samme periode, noe som betyr at elektrisitetsprisene trakk tolv månedersendringen i KPI ned med 0,5 prosentpoeng. Prisene på flyreiser og teletjenester falt henholdsvis 12,2 og 2,6 prosent, og bidro dermed også til å dempe veksten i KPI.

Endring i tolv månedersveksten:

Svak nedgang fra februar

Den løpende tolv månedersveksten i KPI var 2,0 prosent i mars, ned 0,1 prosentpoeng fra februar. Hovedårsaken til nedgangen i tolv månedersveksten var prisutviklingen på elektrisitet. Prisene på elektrisitet inkludert nettleie falt 4,2 prosent fra februar til mars 2014, mens de steg 3,5 prosent i samme periode i 2013. I motsatt retning trakk prisutviklingen på matvarer som hadde en prisøkning på 0,7 prosent fra februar til mars i år mens de falt 0,7 prosent i tilsvarende periode i fjor. Prisnedgangen i mars i fjor kan blant annet forklares med tilbudsaktivitet knyttet til påsken 2013.

Tolv månedersveksten i KPI-JAE var 2,6 prosent i mars, opp 0,2 prosentpoeng fra februar. Hovedårsaken til veksten i KPI-JAE var den ovennevnte prisutviklingen på matvarer, samt prisutviklingen på møbler.

9. april

Folkehøgskolar, 2013

Fleire utanlandske deltakarar på kortkurs

Talet på utanlandske deltakarar har gått opp med 270 personar det siste året, til i overkant av 1 350 deltakarar i 2013. Dette inneber ein auke på 24 prosent for denne gruppa. Rett nok har dei fleste landa færre deltakarar enn tidlegare, men Sverige har hatt ein kraftig auke.

Ser me bort frå Noreg, er det Sverige som har flest deltakarar på kortkursa til folkehøgskolane. Danmark og Russland, som i fleire år har toppa denne statistikkene, har båe ein merkbar nedgang i deltakarar sidan 2012 : Danmark med 46 og Russland med 23 prosents reduksjon.

Stabile deltakartal og kjønnsfordeling

I 2013 tok 18 500 deltakarar ulike kortkurs ved folkehøgskolane. Det er liten endring i talet på deltakarar på kortkurs frå eitt år til eit anna; samanlikna med 2012 har det vore ein svak nedgang på litt over 1 prosent. Når det gjeld fordelinga mellom kjønna, er det stabile tal: Det har vore i overkant av 60 prosent kvinner i fleire år.

Dei fleste som tek kortkurs, er i aldersgruppa 50 år eller eldre. Denne gruppa

utgjør 55 prosent av alle deltakarane. Kvinner i aldersgruppa 40–49 år utgjør 10 prosent av studentane, og elles fordeler resten av deltakarane seg på mindre delar i dei ulike tiårs aldersgruppene me ser på her. Kvinnene er i fleirtal i alle aldersgruppene. Aldersfordelinga er omtrent den same som ho var året før. Unnataket er menn i alderen 50 år og eldre der det har vore ein nedgang på 10 prosent.

Flest i Nordland

Ser me på dei fylkesvise tala, hadde folkehøgskolane i Nordland i alt 2 090 deltakarar på kortkurs. Dermed toppar Nordland lista, slik fylket gjorde det føregåande året. I kvart av fylka Hordaland, Rogaland, Akershus og Vestfold var det mellom 1 000 og 1 750 deltakarar.

Estetiske fag og handverksfag framleis mest populære

Folkehøgskolane tilbyr eit breitt spekter av fagområde på kortkurs sine. Interesse for dei ulike faga varierer frå emne til emne. Det har likevel vore det same biletet i fleire år når det gjeld korleis deltakarane fordeler seg på fagområda. Estetiske fag og handverksfag er framleis dei mest populære emna og samla i alt 6 900 deltakarar i 2013. Av desse var 40 prosent kvinner i aldersgruppa frå 50 år og eldre. På realfag var det ingen deltakarar i 2013, medan det på samferdsels- og kommunikasjonsfag var berre 13 deltakarar, 7 av desse var menn.

Det er berre i emna naturbruk, økologi, miljøvern- og friluftslivsfag samt samferdsels- og kommunikasjonsfag at prosentdelen for menn er størst: respektive 60 prosent og 54 prosent.

Samfunnsfag samla om lag 2 400 deltakarar, medan humanistiske fag, trus- og livssynsfag hadde om lag 3 600 deltakarar. 3 000 valde helse-, sosial- og idrettsfag. Organisasjons- og styringsfag er òg eit populært emne, både hjå menn og kvinner, og hadde nær 1 100 deltakarar.

9. april

Registrerte jeger, 2013/2014

Flere jeger

I alt var det 464 000 registrerte norske jeger ved utgangen av jaktåret 2013/2014. I løpet av ti år har antallet økt med 85 000.

Mens antall mannlige jeger har økt med 18 prosent på ti år, har antall kvinne-

lige jeger økt med 73 prosent i samme periode. Ved utgangen av jaktåret 2013/2014 var 57 500 kvinner oppført som jeger. I tillegg til de norske jegerne var 6 200 utenlandske statsborgere oppført i Jegerregisteret.

Flere betalte jegeravgift

I alt 194 700 nordmenn betalte jegeravgift for jaktåret 2013/2014. Det er en økning fra forrige jaktår på 3 400. Av de betalende jegerne var 7,3 prosent kvinner. I alt var det 14 300 kvinner som betalte avgiften. I tillegg til de norske jegerne betalte 2 200 utlendinger jegeravgift. Ikke alle som løser jegeravgiftskort, går på jakt, det kan du lese mer om i statistikken om Aktive jegerne.

Akershus har flest jeger

Blant fylkene er det fortsatt Akershus som topper statistikken med 18 700 personer som betalte jegeravgift, fulgt av Sør-Trøndelag med 15 700. Når det gjelder menn spesifikt, betalte 18 prosent av mennene i Nord-Trøndelag jegeravgiften, mens bare én av tjue menn i Rogaland gjorde det samme. På landsbasis betalte knapt 9 prosent av alle menn over 16 år for å få muligheten til å jakte.

Hver femte som bestod jegerprøven, var kvinne

I Norge må alle bestå jegerprøven før de kan begynne å jakte. I løpet av jaktåret 2013/2014 besto 12 600 personer jegerprøven. Det er en økning på 200 fra året før. Av alle som besto prøven, var 22 prosent kvinner.

Flest nye jeger i Akershus

Snaut halvparten av dem som besto jegerprøven dette jaktåret, betalte jegeravgift samme år. Det ble avlagt flest jegerprøver i Oslo og Akershus, hvor henholdsvis 1 300 og 1 200 personer bestod testen.

9. april

Pasienter på somatiske sykehus, 2013

En av tre i kontakt med sykehus

Det totale antall pasienter på somatiske sykehus har økt noe fra 2012 til 2013. I 2013 var vel 1,6 millioner pasienter inne til poliklinisk behandling. Nesten 600 000 var innlagt på døgnoophold, mens vel 200 000 mottok dagbehandling. Antall døgnoophold har gått noe opp, mens antall liggedager per døgnoophold i gjen-

nomsnitt har gått jevnt nedover, fra 5,2 dager i 2004 til 4,0 dager i 2013.

Flere kvinner enn menn i kontakt med sykehus

På tross av at eldre er sykere og oftere trenger behandling enn yngre, er 84 prosent av pasientene som har hatt kontakt med somatiske sykehus i alderen 0-69 år, dette gjelder alle behandlingsnivåer. For pasienter i aldersgruppen 20 år og eldre er det flere kvinner enn menn som har hatt kontakt med sykehus, som vist i figur 1. Dette skyldes for en stor del at kvinner bruker helsetjenester i forbindelse med svangerskap og fødsler, og at kvinner lever lengre enn menn. Totalt var 54 prosent av pasientene kvinner. Forskjellene er mindre mellom kjønnene i aldersgruppene 50 år og opp til 80 år. Når det gjelder barn og unge ble 346 000 pasienter behandlet ved sykehus i 2013, dette inkluderer 44 400 friske nyfødte.

Øyeblikkelig hjelp står bak to av tre innleggelser

De fleste somatiske behandlinger ved sykehus er planlagt, nærmere åtte av ti behandlinger. Det er ved døgnoophold på sykehus at andelen øyeblikkelig hjelp blir høy. Som vist i figur 2, er 68 prosent av døgnoopholdene et resultat av øyeblikkelig hjelp. Fordi øyeblikkelig hjelp prioriteres, kan planlagte behandlinger bli satt på vent. I den polikliniske praksisen utgjør øyeblikkelig hjelp bare 16 prosent, og for dagbehandling utgjør den kun 2 prosent. De vanligste lidelsene som medfører hasteinnleggelser er hjerte- og karsykdommer, skader og ulike sykdommer i åndedrettssystemet (diagnosene er basert på ICD-10 klassifiseringen).

Det var flest eldre som ble innlagt på sykehus grunnet behov for øyeblikkelig hjelp, hele 81 prosent i aldersgruppen 80 år og over. Også i aldersgruppen 20-39 år var det mange slike innleggelser, 73 prosent.

Mange til sykehus med skader

I 2013 ble flest pasienter ved somatiske sykehus behandlet for diagnosegruppen skader og forgiftninger, om lag 302 000 pasienter. Av disse var de fleste på sykehus for skader, kun et mindre antall av pasientene ble behandlet for forgiftninger, omtrent 6 000 pasienter.

Blant pasientene med skader og forgiftninger var det litt flere menn enn kvinner. De fleste skadene ble behandlet poliklinisk, her var det 249 000 pa-

sienter, det var 78 500 pasienter ved døgnopphold og 12 700 pasienter som fikk dagbehandling. En pasient kan da være behandlet ved ett eller flere behandlingsnivåer.

Betegnelsen skader benyttes videre om både skader og forgiftninger, fordi forgiftninger her utgjør så liten andel.

Gutter og eldre kvinner behandles oftest for skader

Det var flest skadepasienter blant barn og unge i alderen 10-19 år, 51 600 pasienter. Flere gutter enn jenter ble skadet, totalt 56 prosent gutter. Ser en på antall pasienter som ble behandlet for skader i forhold til antall innbyggere, var det flest skader blant eldre i aldersgruppen 80 år og over, med 119 pasienter per 1 000 innbyggere. Det tilsvarende tallet for aldersgruppen 10-19 år var 81 pasienter per 1 000 innbyggere. Antall pasienter behandlet for skader for hele befolkningen totalt, var til sammenligning 59 pasienter per 1 000 innbyggere.

For eldre var det oftere skader blant kvinner enn blant menn. Det var 131 per 1 000 innbyggere blant kvinner. Blant barn i alderen 0-9 år var antallet skader per innbyggere lavere enn gjennomsnittet for befolkningen. Skader var likevel hyppigste årsak til kontakt med sykehus.

Lårbensbrudd vanlig årsak til innleggelse blant eldre

Om lag 108 000 pasienter ble behandlet for skader i armene, når en ser på alle behandlingsnivåene samlet. Eksempler på andre skader er hjernerystelse og andre indre hodeskader, med 15 700 pasienter. Brudd av lårben behandles vanligvis ved døgnopphold, i fjor ble 10 500 innlagt. Eldre kvinner rammes hyppigere enn menn for lårbensbrudd, her var det 34 pasienter med døgnopphold per 1 000 innbyggere, mens det for eldre menn var 20 pasienter per 1 000 innbyggere.

Eldre pasienter ble lagt inn på døgnopphold oftere enn unge. Per 1 000 innbyggere var 12 pasienter i alderen 10-19 år innlagt ved døgnopphold for skader, mens det tilsvarende tallet for eldre i alderen 80 år og over var 69. Ved poliklinikk var det litt flere unge pasienter, 73 per 1 000 innbyggere. Blant eldre var tallet 68 per 1 000 innbyggere.

Litt flere døgnopphold

Det er de mest alvorlige sykdomstilfellene man finner ved døgnopphold. Det var

114 personer per 1 000 innbyggere som hadde en lidelse som medførte innleggelse i 2013. Eldre som har vært innlagt, har i gjennomsnitt flere døgnopphold og flere liggedager enn yngre. For menn i alderen 80 år og over var antallet per 1 000 innbyggere 377. Det tilsvarende tallet for kvinner var 326. I fjor var det om lag 884 000 døgnopphold på norske sykehus.

8. april

Husdyrhald, 1. januar 2014, førebelse tal

Snaut 230 000 mjølkekyr

I alt 9 400 mjølkeprodusentar søkte om produksjonstilskott for 229 500 mjølkekyr per 1. januar 2014. Tilsvarende tal for 2013 var 9 800 produsentar og 238 800 mjølkekyr.

Drygt 29 000 husdyrbrukarar søkte om produksjonstilskott per 1. januar 2014. Dette er 600 færre enn året før og utgjør ein nedgang på 2,1 prosent.

Størst prosentvis nedgang var det i talet på jordbruksbedrifter med mjølkegeit, mjølkekyr og svin. Talet på bedrifter med mjølkegeit gjekk ned med 7 prosent til knapt 300, medan talet på bedrifter med mjølkeku blei redusert med 5 prosent til 9 400. Det var 2 400 bedrifter med svin i 2014, som er ein nedgang på 4 prosent frå året før.

Det samla talet på storfe gjekk òg ned frå 2013 til 2014, og det var talet på mjølkekyr og andre storfe enn ammekyr som minka. Talet på ammekyr auka derimot med 1 100 til nærare 69 000, medan talet på andre storfe gjekk ned med over 11 000, til vel 534 000.

Talet på mjølkegeit gjekk ned med 7 prosent, til drygt 30 000. Samstundes gjekk talet på alssvin og slaktesvin ned med 1 prosent frå året før, til respektive 97 000 og 1,56 millionar.

Fjørfe aukar

Frå 2013 til 2014 auka talet på bedrifter med slaktekylling med om lag 7 prosent til knapt 700, medan talet på bedrifter med verpehøner låg på det same nivået som året før, om lag 2 000. I same perioden auka talet på verpehøner med 3 prosent til 4,3 millionar, medan talet på slaktekylling auka med 12 prosent, til 70,6 millionar.

Større einingar

Samstundes med at talet på buskapar går ned, aukar den gjennomsnittlege

buskapsstorleiken. Dette blir særleg tydeleg om ein ser på utviklinga gjennom ein tiårsperiode. Eit bruk med mjølkekyr hadde i gjennomsnitt 25 mjølkekyr i 2014, medan gjennomsnittet var 17 i 2005. Dei som driv med sau, hadde i middel 73 vinterføra sauer i fjøset i 2014, mot 64 ti år før. Blant svine- og eggprodusentane har utviklinga i retning større buskapar vore enda meir markert. Eit gjennomsnittleg bruk med alspurker hadde 80 alssvin i 2014, mot 44 i 2005. Gjennomsnittleg tal verpehøner per bruk auka frå 1 400 til 2 200 i same perioden.

8. april

Døde, 2013

Levealderen øker fortsatt

Levealderen øker for begge kjønn. Nyfødte jenter og gutter kan nå forvente å bli henholdsvis 83,6 og 79,7 år. Fortsatt lever kvinner lenger enn menn, men forspranget minker.

Fra 2012 til 2013 økte forventet levealder ved fødselen med 0,2 år for både menn og kvinner. Kjønnforskjellen i levealder var stort sett mellom 2 og 4 år frem til midten av 1950-tallet, men økte så raskt til nærmere 7 år på midten av 1980-tallet. Siden har forskjellen sunket til 4 år.

Japan og Island har høyest levealder i verden

Tall fra Eurostat viser at levealderen for kvinner i 2012 var høyere enn i Norge i en rekke europeiske land. Frankrike, Spania og Italia hadde alle en levealder over 85 år. I de nordiske landene kunne kvinner på Island, i Finland og i Sverige forvente å leve lenger enn i Norge, henholdsvis 84,3 år på Island, 83,7 år i Finland og 83,6 år i Sverige. På verdensbasis var det i 2012 fortsatt kvinner i Japan som hadde den høyeste levealderen med 86,4 år. For menn var det Island som hadde den høyeste levealderen i verden, med 81,6 år. I de nordiske landene kunne svenske menn forvente å leve til de ble 79,9 år, mens danske og finske menn kunne forvente å leve henholdsvis 78,1 og 77,7 år.

Stabile dødstall

I 2013 døde 41 300 personer i Norge, omtrent like mange som i årene 2004-2012. Det døde 21 300 kvinner og i underkant av 20 000 menn i 2013. Det er om lag 600 færre kvinner enn året før og omtrent like mange menn. Antall døde per 1 000 av middelfolkemengden

var 7,8 for menn og 8,4 for kvinner, de laveste dødsratene noen gang i Norge.

Lavest spedbarnsdødelighet for gutter

I 2013 døde 147 barn under ett år, 68 gutter og 79 jenter. Spedbarnsdødeligheten er nå bare 2,5. For gutter var den på 2,3, som er det laveste i Norge noen sinne, og for jenter var den 2,7. Spedbarnsdødeligheten er vanligvis lavere for jenter enn for gutter, men tallene påvirkes av tilfeldigheter. Av de nordiske landene hadde Island og Finland lavere spedbarnsdødelighet enn Norge i 2012, med henholdsvis 1,1 og 2,4.

8. april

Fødte, 2013

Fruktbarheten ytterligere ned

I 2013 ble det født 59 000 barn. Det er 1 300 færre enn i 2012, og dette gir et samlet fruktbarhetstall (SFT) på 1,78. Vi må tilbake til 2002 for å finne et lavere fruktbarhetstall.

Etter en topp med 61 800 levendefødte i 2009 og et samlet fruktbarhetstall på 1,98 har tallet på fødte gått noe ned de siste årene. I femårsperioden 1981-1985 var det i snitt 50 700 levendefødte, og i perioden 2006-2010 var gjennomsnittet 60 200.

Høyest fruktbarhet i Nord-Trøndelag

Fra 2012 til 2013 gikk samlet fruktbarhetstall ned i alle fylkene bortsett fra Nord-Trøndelag og Finnmark. Nord-Trøndelag hadde en økning på 0,08, og oppgangen i Finnmark utgjorde 0,07. I tillegg var Nord-Trøndelag det fylket som hadde høyest samlet fruktbarhetstall i 2013, 2,03, og nest høyest hadde Vest-Agder med 1,96. Oslo hadde lavest SFT i 2013, med 1,67, mens Hedmark var det fylket som hadde størst nedgang.

Samlet fruktbarhetstall for menn var på 1,61 i 2013, det er en nedgang på 0,06 fra året før. I perioden 2000-2013 var SFT for menn høyest i 2009, med 1,77. Siden 2009 har tallet gått ned hvert år.

Kvinner 30-34 år mest fruktbare

Ser vi på kvinner, gikk fruktbarhetsratene ned i alle aldersgrupper fra 2012 til 2013, med unntak av kvinner i aldersgruppen 40-44 år. Fruktbarheten i denne aldersgruppen har steget lite, men jevnt, nesten hvert år siden midten av 1980-tallet. Kvinner i aldersgruppen 30-34 år hadde høyest fruktbarhetsrate i 2013. Slik har det vært de siste fire årene.

Deretter var det kvinner i aldersgruppen 25-29 år som fødte flest barn i 2013.

Liten økning i fødealderen

Gjennomsnittsalderen for kvinner ved første barns fødsel var 28,6 år i 2013. Tilsvarende tall for menn var 31,3 år. Gjennomsnittsalder for kvinner ved første barns fødsel har ligget på rundt 28 år i perioden 2003-2010, og fra 2010 har den økt noe hvert år.

Rekordliten andel dødfødte

I 2013 var det 954 tvillingfødsler og 17 trillingfødsler, noe som tilsvarer 16,7 flerfødsler per 1 000 fødsler.

I 2013 var det 166 dødfødte. Dette er det laveste tallet på dødfødte som noen gang er registrert, og tilsvarer 2,8 dødfødte per 1 000 fødte. Det er første gang dette forholdstallet er under tre.

7. april

Alkoholomsetning, 4. kvartal 2013

Vi drikker mindre brennevin

I 2013 ble det registrert omsatt 11,5 millioner liter brennevin. Det er en nedgang på knappe 70 000 liter, eller 0,6 prosent, fra 2012. Derimot var det økt omsetning av både øl, vin og rusbrus.

Den samlede omsetningen i 2013 var på 25,6 millioner liter ren alkohol (alkoholliter). Av dette stod brennevinen bare for 4,5 millioner liter ren alkohol.

Drøyt 245 millioner liter øl

Registrert omsetning av øl økte med 3,2 millioner liter fra 2012 til 2013. Det tilsvarer en oppgang på 1,3 prosent og betyr at det ble omsatt 245,2 millioner liter øl. Det samlede ølsalget utgjør 11,1 millioner alkoholliter.

1,7 millioner liter mer vin

Vinomsetningen steg 2,3 prosent, tilsvarende 1,7 millioner liter. Dette gav en total omsetning i 2013 på 76,6 millioner liter vin. Omregnet til alkoholliter blir omsetningen 9,5 millioner liter.

Kraftigst prosentvis vekst for rusbrus

Det ble solgt 13,0 millioner liter rusbrus i 2013. Dette innebærer en økning fra året før på 4,8 prosent, eller 597 000 liter. Omregnet til alkoholliter tilsvarer rusbrussalget kun 0,6 millioner liter.

Alkoholforbruk per innbygger på samme nivå

Registrert omsetning i Norge i 2013 var 6,22 liter ren alkohol per person. Tilsvarende tall i 2012 var 6,21 liter.

4. april

Overnattingar, februar 2014

Fleire hotellovernattingar i februar

I februar 2014 var det 1,45 millionar overnattingar ved norske hotell. Det er 1 prosent fleire enn i februar 2013.

Samanlikna med februar 2013 gjekk losjiosetninga på hotella opp med 0,4 prosent, frå 885 millionar kroner til 889 millionar kroner. Gjennomsnittsprisen per rom gjekk derimot ned frå 895 kroner til 890 kroner.

Fleire utanlandske hotellovernattingar

Mengda utanlandske hotellovernattingar gjekk opp med 18 700, eller 6 prosent, mellom februar 2013 og februar 2014. Men talet på norske overnattingar fall i same perioden med 7 000 overnattingar.

Overnatting i samband med ferie og fritid og yrke dominerer med høvesvis 45 og 41 prosent av overnattingane i februar 2014. Dette er ein auke på respektive 0,4 og 4 prosent i forhold til februar 2013. Delen kurs- og konferanseovernattingar gjekk i same perioden ned med 8 prosent.

Færre campingovernattingar

Talet på campingovernattingar utgjorde 173 000 i februar 2014, som er ein nedgang på 5 prosent frå februar 2013. Både norske og utanlandske overnattingar gjekk tilbake: høvesvis 4 og 14 prosent.

54 000 færre overnattingar på hyttegrender

Det vart registrert 216 000 overnattingar på hyttegrendene i februar 2014. Dette inneber ein nedgang på 20 prosent frå den same perioden i fjor. Det var 14 000 færre norske, og 40 000 færre utanlandske hyttegrendovernattingar i februar 2014 enn i same månaden i 2013.

Fleire overnattingar på Svalbard

I februar 2014 var det 7 200 hotellovernattingar på Svalbard, som utgjør ein auke på 28 prosent i forhold til februar 2013.

3. april

Hytteformidling, 2013

Flere hytteovernattinger

I 2013 formidlet norskregistrerte hytteformidlere 1,10 millioner overnattinger i private hytter og hus i Norge. Dette er en økning på 11 prosent sammenlignet med 2012.

Antall utenlandske overnattinger som ble formidlet via hytteformidlere økte med 17 prosent, mens antall norske gikk ned med 2 prosent. Det er som vanlig det utenlandske markedet som dominerer. I 2013 var tre av fire overnattinger utenlandske. Denne andelen har variert noe de siste årene, fra 71 prosent i 2010 til 78 prosent i 2011.

Flere tyske overnattinger

Av enkeltland er det som vanlig Tyskland som dominerer hyttemarkedet i Norge, med 312 000 overnattinger i 2013. Dette er en andel på 38 prosent av de utenlandske overnattingene totalt. De tyske overnattingene økte med 36 prosent fra 2012 til 2013, og det var denne økningen som i stor grad bidro til økningen i det utenlandske markedet. Til tross for økningen det siste året er det fortsatt langt opp til toppåret 2008, da det var 413 000 overnattinger.

Flest overnattinger i Hedmark

I 2013 ble det formidlet 379 000 overnattinger til hytter og hus i Hedmark fylke. Hedmark er med det, det fylket som har flest overnattinger, med en andel på 34 prosent, eller om lag hver tredje overnatting.

Hytteformidlerne stod for 3,6 prosent

Summen av antall overnattinger ved kommersielle overnattingssteder, samt i private hytter formidlet gjennom hytteformidlere, var 30,4 millioner i 2013. Av disse var 21,9 millioner norske og 8,5 millioner utenlandske. Hytteformidlerne stod for 3,6 prosent av det totale antallet overnattinger, det vil si litt over 1 prosent av de norske overnattingene og nesten 10 prosent av de utenlandske.

20. mars

Lønn, alle ansatte, 2013

Månedslønna økte med 3,5 prosent

Gjennomsnittlig månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse for alle ansatte utgjorde 41 000 kroner per

3. kvartal 2013. Det er 1 400 kroner, eller 3,5 prosent, mer enn på samme tidspunkt året før.

Heltidsansatte hadde en gjennomsnittlig månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse på 42 500 kroner per 3. kvartal 2013. Dette er en økning på 1 500 kroner, eller 3,7 prosent, fra samme tidspunkt i 2012. Til sammenligning utgjorde månedslønna for deltidsansatte 33 800 kroner, som innebærer en økning på 700 kroner, eller 2,1 prosent, i samme periode.

Offentlig og privat sektor

Lønnsstatistikken dekker alle ansatte i norsk økonomi. I statistikken skiller vi mellom ansatte i privat og offentlig sektor. Ansatte i offentlig sektor økte månedslønna eksklusive overtidsgodtgjørelse fra 39 000 kroner i 2012 til 39 900 kroner i 2013. Dette er en lønnsvekst på 2,3 prosent i perioden. Ansatte i kommunene økte månedslønna med 1,6 prosent, til 37 900 kroner, mens statsansatte inklusive helseforetakene hadde en lønnsvekst på 3,6 prosent, til 43 100 kroner. I privat sektor økte månedslønna eksklusive overtidsgodtgjørelse fra 39 800 kroner i 2012 til 41 400 kroner i 2013. Dette er en lønnsvekst i perioden på 4 prosent.

Kvinner og menns lønn

Månedslønna for kvinner, som andel av menns månedslønn, gikk ned fra 86,5 prosent i 3. kvartal 2012 til 85,8 prosent i 3. kvartal 2013. I offentlig sektor ble kvinners andel av menns månedslønn redusert fra 88,9 prosent til 88,5 prosent, mens den i privat sektor derimot økte fra 84,1 prosent i 2012 til 84,2 prosent i 2013.

Gjennomsnittlig månedslønn for alle mannlige ansatte utgjorde 43 700 kroner per 3. kvartal 2013, mens tilsvarende månedslønn for kvinner var 37 500 kroner. Det tilsvarer en vekst fra samme tidspunkt året før på 1 600 kroner, eller 3,8 prosent, for menn, og 1 100 kroner, eller 3 prosent, for kvinner.

Lønn etter yrker i privat sektor

Generelt hadde lederyrker i privat sektor en gjennomsnittlig månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse på 64 000 kroner per 3. kvartal 2013. Dette er 2 800 kroner, eller 4,6 prosent, mer enn på samme tidspunkt året før. Blant lederyrkene hadde administrerende direktører en gjennomsnittsmånedslønn på 73 400

kroner. Dette er 2 100 kroner, eller 2,9 prosent, mer enn på samme tid året før.

Ansatte i akademiske yrker og høyskoleyrker i privat sektor hadde en månedslønn på henholdsvis 55 600 kroner og 47 000 kroner. Dette tilsvarer en lønnsvekst på 1 900 kroner, eller 3,5 prosent, for akademikere, og 1 700 kroner, eller 3,8 prosent, for høyskoleyrker.

Håndverkere i privat sektor hadde en gjennomsnittlig månedslønn på 35 400 kroner per 3. kvartal 2013. Dette utgjør en økning på 1 100 kroner, eller 3,2 prosent, fra 2012. Ansatte i salgs-, service- og omsorgsyrker økte månedslønna fra 28 600 kroner i 2012 til 29 500 kroner i 2013. Det tilsvarer en lønnsvekst på 900 kroner, eller 3,1 prosent. For ansatte i yrker uten krav til utdanning i privat sektor, slik som renholdere og hjelpearbeidere, økte månedslønna fra 28 100 kroner til 29 300 kroner. Dette tilsvarer en lønnsvekst på 4,3 prosent.

Årslønna opp 3,9 prosent

Beregnet årslønn for alle ansatte, som er en sammenstilling av årslønn i offentlig og privat sektor, utgjorde 489 200 kroner i 2013. Dette er 18 300 kroner, eller 3,9 prosent mer enn i 2012.

Privat sektor

Ansatte i olje- og gassutvinning hadde en gjennomsnittlig årslønn i 2013 på 764 400 kroner. Dette tilsvarer en økning på 39 300 kroner, eller 5,4 prosent, fra 2012. I finansnæringen og i informasjon og kommunikasjonsbransjen var årslønna også relativt høy, med henholdsvis 681 700 kroner og 624 500 kroner i snitt. I finansnæringen innebærer dette en vekst på 38 400 kroner, eller 6 prosent, fra 2012, mens informasjons- og kommunikasjonsbransjen hadde en årslønnsvekst på 17 700 kroner, eller 2,9 prosent.

Ansatte i industri hadde en gjennomsnittlig årslønn på 489 600 kroner, noe som tilsvarer en økning på 17 300 kroner, eller 3,7 prosent, i perioden. Til sammenligning hadde ansatte i varehandel en årslønn på 433 800 kroner, noe som utgjør en vekst på 14 400 kroner, eller 3,4 prosent.

Til sammenligning hadde ansatte i hotell- og restaurantvirksomhet en relativt lav årslønn med 339 700 kroner i snitt. Dette tilsvarer en vekst på 9 600 kroner, eller 2,9 prosent.

Offentlig sektor

Gjennomsnittlig årslønn for ansatte i staten, eksklusive helseforetakene, utgjorde 509 700 kroner i 2013. Dette tilsvarer en vekst på 4,1 prosent fra året før. Årslønna for ansatte i helseforetakene utgjorde 507 200 kroner, noe som tilsvarer en vekst på 3,9 prosent. Når det gjelder ansatte i kommuner og fylkeskommuner, utgjorde årslønna 452 200 kroner. Det er en lønnsvekst på 3,5 prosent fra 2012.

6. mars

Reiseundersøkelsen, 4. kvartal 2013

Vi reiser som aldri før

Nordmenn gjennomførte 15,1 millioner innenlandsreiser med overnatting i 2013. Det er en økning fra 2012 på 13 prosent. Antall utenlandsreiser var om lag uendret i forhold til 2012. Ser vi utenlands- og innenlandsreiser under ett, er reiseaktiviteten rekordhøy.

Antall overnatningsreiser totalt har økt med 17 prosent siden 2004. I samme tiårsperiode har antall utenlandsreiser økt med hele 56 prosent, mens antall innenlandsreiser har mer beskjeden økning, 2 prosent.

Noen flere innenlandsreiser i 4. kvartal

I 4. kvartal 2013 gjennomførte vi 5,2 millioner reiser, hvorav 3,3 millioner var reiser i Norge, mens nesten 1,9 millioner var reiser til utlandet. Sammenlignet med 4. kvartal 2012 økte antall reiser i Norge noe, mens antall utenlandsreiser gikk ned med 10 prosent.

Flere personer på reiser, men noe færre turer

Om lag 2,3 millioner nordmenn i aldersgruppen 16-79 år var på reise i 4. kvartal i 2013. Dette er 3 prosent flere enn i samme kvartal året før. Vi gjennomførte 5,2 millioner reiser totalt, noe som innebærer at hver reisende nordmann i gjennomsnitt var på 2,2 reiser i dette kvartalet. Tilsvarende tall for 4. kvartal året før var 2,3. Dette betyr både at noen flere nordmenn faktisk reiste samtidig som de reiselystne i gjennomsnitt dro hjemmefra noe sjeldnere enn mot slutten av 2012.

Flyr utenlands, kjører hjemme

Når det gjelder våre valg av hovedtransportmiddel på reisen, fortsetter trenden som før: Med en andel på 58 prosent i 4. kvartal 2013 er bilen - både privat og leid kjøretøy - det mest brukte

transportmiddelet på våre innenlandsreiser. På utenlandsreisene og på reiser i yrkessammenheng er fly mest benyttet, med en andel på henholdsvis 78 og 63 prosent.

Overnatter på hotell i utlandet

Trenden med valg av hotell som overnattingssted på yrkesreisene og på utenlandsreisene våre fortsetter: I 4. kvartal 2013 var hotell hovedovernattingsmåte på 92 prosent av yrkesreisene og 65 prosent av utenlandsreisene. På innenlandsreisene og på feriereisene våre var det høyest andel overnattinger i privat regi, med henholdsvis 52 prosent og 57 prosent.

5. mars

Arbeidstidsordninger, arbeidskraftundersøkelsen, 2013

Færre kvinner jobber utenom ordinær dagtid

I 2013 jobbet 426 000 ansatte kvinner utenom ordinær dagtid, 20 000 færre enn året før. Andelen kvinner med slikt arbeid har gått gradvis ned i løpet av de siste sju årene.

I 2013 jobbet 807 000 ansatte regelmessig utenom ordinær dagtid i sin hovedjobb. Dette utgjorde en tredjedel av alle ansatte, og andelen er uendret fra 2012. Når vi ser på utviklingen fra 2006, har andelen blant kvinner gått ned fra 39 prosent til 36 prosent i 2013. Blant menn gikk derimot andelen med slikt arbeid opp fra 30 prosent i 2006 til 31 prosent i 2013.

Flest jobber skift eller turnus

Den vanligste formen for regelmessig arbeid utenom ordinær dagtid er å jobbe skift eller turnus. I 2013 jobbet 591 000 ansatte skift eller turnus. Dette svarer til 73 prosent av de ansatte med regelmessig arbeid utenom ordinær dagtid og er en økning på 2 prosentpoeng fra 2012. Målt som andel av ansatte i alt hadde 24 prosent skift- eller turnusarbeid i 2013, uendret fra 2012.

De ansatte som ikke jobber skift/turnus, og som likevel jobber regelmessig utenom ordinær dagtid, utgjorde 216 000 personer i 2013, eller 9 prosent av de ansatte i alt. Denne gruppen jobber ofte regelmessig helg og/eller kveld uten at dette er i form av en skift- eller turnusordning. Slike ordninger er mest utbredt blant dem under 25 år. Det er innenfor overnattings- og serveringsvirksomhet

samt varehandel at det er vanligst med regelmessig arbeid utenom ordinær dagtid uten at det er i form av en skift- eller turnusordning.

Halvparten av kvinnene i helse- og sosialtjenester

Av de 426 000 kvinnene med regelmessig arbeid utenom ordinær dagtid i 2013 jobbet 213 000 i helse- og sosialtjenester. Denne næringen er blant dem med høyest andel ansatte med slikt arbeid: I 2013 jobbet 51 prosent av de ansatte i helse- og sosialtjenester utenom ordinær dagtid. Dette er som kjent en næring med sterk overrepresentasjon av kvinner. Blant menn som jobber utenom ordinær dagtid, er det mange som jobber innenfor industri, olje- og gassutvinning eller primærnæringene. I 2013 jobbet 21 prosent av de ansatte mennene med slikt arbeid i disse næringene, til sammen 80 000 personer. Andre næringer med høye andeler ansatte med denne typen jobb er overnattings- og serveringsvirksomhet, transport og lagring samt varehandel. Av disse tre er det varehandel som sysselsetter flest personer: I 2013 jobbet 163 000 ansatte i varehandelen utenom ordinær dagtid.

Svært utbredt blant unge

I 2013 jobbet 53 prosent av de ansatte under 25 år utenom ordinær dagtid. Også i denne aldersgruppen er det mer utbredt med arbeid utenom ordinær dagtid blant kvinner enn blant menn. I 2013 hadde 62 prosent av kvinnene i alderen 15-24 år slikt arbeid, mens tilsvarende andel blant menn var 43 prosent. Det er spesielt helge- og/eller kveldsarbeid som er mest utbredt blant de ansatte i denne alderen. Dette er en type arbeid som kan være praktisk å kombinere med skole eller studier.

Vanligst blant deltidsansatte

Siden andelen som jobber utenom ordinær dagtid, er høy i en del næringer hvor deltidsarbeid er svært utbredt, blir andelen som jobber utenom ordinær dagtid, høy blant de deltidsansatte. Mens andelen heltidsansatte med arbeid utenom ordinær dagtid var 27 prosent i 2013, var den tilsvarende andelen blant de deltidsansatte 52 prosent. I begge disse to gruppene er forskjellene mellom kjønnene relativt små når det gjelder hyppigheten av arbeid utenom ordinær dagtid. Blant de heltidsansatte jobbet 26 prosent av kvinnene og 27 prosent av mennene utenom ordinær dagtid i 2013. Blant de deltidsansatte var den tilsvarende andelen 52 prosent for begge kjønn.

28. februar

Indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene, 2012

Fedre omfavner fedrekvoten

Det er en tydelig økning i andelen fedre som tar ut hele fedrekvoten eller mer av foreldrepengeperioden, også etter at fedrekvoten ble utvidet fra seks til ti uker, viser Statistisk sentralbyrås indikatorer for kjønnslikestilling 2012. Vi ser også at andelen kvinnelige ledere øker i svært mange kommuner.

Generelt skårer kommunene i Nord-Norge, Sør-Trøndelag og Østlandet, spesielt i Oslo og Akershus, høyt på et flertall av Statistisk sentralbyrås indikatorer for kjønnslikestilling 2012. Sørlandet, Vestlandet og Sør-Østlandet har jevnt over lavere skår. Dette mønsteret for den regionale likestillingen har holdt seg stabilt så lenge SSB har målt regional likestilling. Spesielt ser vi variasjon mellom regionene når det gjelder skår på indikatorene for deltidsarbeid, utdanningsnivå og kjønnsbalanse blant kommunestyrerepresentanter.

Stadig flere fedre tar full fedrekvote eller mer

Indikatoren for fedres uttak av fedrekvote måler andelen menn som har tatt ut full fedrekvote eller mer av foreldrepengeperioden innen barnet er tre år. 2012 blir dermed det første året vi kan se på uttak av fedrekvote og foreldrepermisjon blant fedre som fikk barn etter at fedrekvoten i juli 2009 ble utvidet fra seks til ti uker.

I landet som helhet og i alle fylker ser vi en økning i denne indikatoren fra 2008. Endringen er spesielt tydelig mellom 2011 og 2012, hvor de med rett til ti ukers kvote er med. På tross av at tallene for kommunene, da spesielt de med få innbyggere, vil være usikre, ser vi at fedrekvoteindikatoren har økt i nær tre av fire kommuner fra 2011 til 2012. I mer enn 50 kommuner har økningen vært på mer enn 10 prosentpoeng. Dette gjelder særlig i Hordaland, Aust-Agder og Nord-Trøndelag.

Flere ledere er kvinner

Vi ser også en relativt markant endring i indikatoren som måler kjønnsfordeling blant ledere. Skår på denne indikatoren har gått jevnt oppover siden 2008. I likhet med fedrekvoten gjelder dette for alle landets fylker og tre fjerdedeler

av kommunene. Blant fylkene er det Oslo og Finnmark som har høyest skår på denne indikatoren. Det regionale mønsteret vi nevnte innledningsvis, blir imidlertid svært tydelig hvis vi ser på hvordan ulike kommuner skårer på kjønnsfordeling blant ledere. Blant de 20 kommunene som skårer høyest på denne indikatoren, ligger 11 i enten Nordland, Troms eller Finnmark, mens av de 20 som skårer lavest, ligger halvparten i Møre og Romsdal, Rogaland, Vest- eller Aust-Agder. Ser vi derimot på fylkesvis endring i skår på denne indikatoren for perioden 2008-2012, er det i Østfold og blant annet i Rogaland at økningen har vært størst.

Kvinner får stadig høyere utdanningsnivå enn menn

Indikatoren som måler forholdet mellom menns og kvinners utdanningsnivå, har fått lavere skår år for år siden 2008, og den fortsetter å synke også i 2012. Dette skyldes at kvinner stadig får høyere utdanningsnivå enn menn. Det økende gapet i utdanningsnivå mellom kvinner og menn er en likestillingsutfordring for samtlige av landets kommuner, men spesielt gjelder det kommunene i Nordland, Troms og Finnmark. 13 av de 20 kommunene med lavest skår på utdanningsindikatoren ligger i disse tre fylkene. Utdanningsnivået er jevnest i Oslo og Akershus og i de store byene. Men også her øker kvinners utdanningsnivå i forhold til menns.

Vi ser også at det er sammenheng mellom høy skår på utdanningsindikatoren og høy skår på indikatoren kjønnsbalanse i studieretning på videregående skole. Dette indikerer en sammenheng mellom utdanningsnivået i en kommune og rekruttering av ungdom til kjønnsbalanserte studieretninger, slik som for eksempel allmennfag.

Deltid – en vedvarende likestillingsutfordring

På bakgrunn av de økende forskjellene mellom menns og kvinners utdanningsnivå kunne man forvente at skårene for indikatorene deltidsarbeid og inntekt ville øke, gjennom mer heltidsarbeid og høyere inntekt for kvinner. Indikatoren for deltidsarbeid er imidlertid den som i alle kommuner og fylker viser størst avstand mellom menn og kvinner, og er den med lavest nivå av indikatorene for likestilling som SSB måler. På landsbasis jobber i snitt 34,5 prosent av kvinnene og 13,1 prosent av mennene deltid, slik

det måles her. I 46 kommuner er andelen kvinner som jobber deltid, over 50 prosent. 20 av disse kommunene ligger i de tidligere nevnte fylkene Møre og Romsdal, Rogaland, Vest- eller Aust-Agder.

Blant fylkene er det Oslo, Finnmark, Troms og Akershus som skårer høyest på indikatoren for deltid. Her er deltidsandelen generelt lav blant kvinner. Lavest er den i Oppegård og Vadsø, hvor andelen kvinner som jobber deltid er henholdsvis 23 og 25 prosent.

Segregert arbeidsmarked?

Indikatorene som sier noe om segregering i arbeidsmarkedet, ser også ut til å holde seg svært stabile. Dette gjelder de tre indikatorene fordeling av kvinner og menn i offentlig sektor, fordeling av kvinner og menn i privat sektor og grad av kjønnsbalanse i næringsstrukturen. For landet som helhet er det ubetydelig endring mot mer kjønnsbalanse i offentlig og privat sektor i perioden 2008-2012, og andelen menn og kvinner som jobber i en kjønnsbalansert næring, ser ut til å være svakt synkende.

Høye skår for de største byene

Mange av de større bykommunene skårer relativt høyt på mange av likestillingsindikatorene, sett i forhold til regionen de ligger i. Spesielt gjelder dette indikatorene som måler forskjeller i utdanningsnivå, deltidsarbeid, kjønnsbalanse blant ledere i offentlig og privat sektor, samt sysselsatte i kjønnsbalanserte næringer. Dette reflekterer at de store kommunene har et større og mer variert arbeidsmarked som tiltrekker seg personer med høyere utdanning. Derimot er det flere av de store byene som har lavere skår enn gjennomsnittet for landet når det gjelder barnehagedekning og fedres uttak av fedrekvote og foreldrepermisjon.

De byene som jevnt over har høyest skår på indikatorene i 2012, er Oslo, Tromsø og Trondheim, mens Sandnes og Skien er blant dem med lavest skår på indikatorene når vi sammenligner de større bykommunene.

25. februar

Arbeidsledighet blant innvandrere, registerbasert, 4. kvartal 2013

Ledigheten mest opp blant innvandrermenn

Den registrerte arbeidsledigheten blant bosatte innvandrere i Norge gikk

opp fra 6,0 prosent i november 2012 til 6,5 prosent i november 2013. I den øvrige befolkningen steg ledigheten fra 1,7 til 1,9 prosent i den samme perioden.

I absolutte tall økte antall ledige innvandrere med 3 760. Av disse hadde 1 866 bakgrunn fra EU-landene i Øst-Europa, og et stort flertall av dem var menn, 1 300. I befolkningen utenom innvandrere var det 3 980 flere registrerte ledige.

Størst økning blant innvandrere fra EU land i øst

Det var innvandrerne fra EU-landene i Øst-Europa som hadde den største oppgangen i prosentandel registrerte ledige, med 0,9 prosentpoeng. Innvandrere fra Latin-Amerika og Afrika hadde en økning på henholdsvis 0,7 og 0,5 prosentpoeng. De øvrige innvandrergруппene hadde en vekst i ledighetstillene på 0,3 prosentpoeng. Unntaket var arbeidsledigheten blant de nordiske innvandrerne som steg 0,2 prosentpoeng.

Ledigheten blant innvandrermenn hadde en oppgang på 0,6 prosentpoeng, mens innvandrerkvinnenes ledighet steg 0,4 prosentpoeng. I befolkningen for øvrig var økningen blant menn og kvinner på henholdsvis 0,2 og 0,1 prosentpoeng.

Innvandrere fra Afrika har høyest ledighet

Innvandrere i den afrikanske gruppen har, som tidligere, høyest registrert ledighet, med 12,9 prosent. Deretter kommer innvandrere fra Asia, med 7,8 prosent. Innvandrere fra EU-landene i Øst-Europa hadde 6,9 prosent ledige, mens både innvandrere fra resten av Øst-Europa og Latin-Amerika lå på 6,7 prosent.

I de øvrige gruppene ligger nivået som vanlig en del lavere. Innvandrere fra Vest-Europa hadde en ledighet på 3,0 prosent, mens ledigheten blant dem fra Nord-Amerika og Oseania samt Norden lå på henholdsvis 2,8 og 2,7 prosent.

Innvandrermenn hadde i alt en ledighet på 6,3 prosent, mens innvandrerkvinnene fortsatt hadde noe høyere ledighet, med 6,8 prosent. I befolkningen ellers forholdt det seg omvendt: Her var andelen ledige 2,1 prosent blant menn og 1,6 prosent blant kvinner.

Svak nedgang i deltakere på arbeidsmarkedstiltak

Blant innvandrere i aldersgruppen 15-74 år gikk andelen deltakere på ordinære

arbeidsmarkedstiltak ned fra 1,6 prosent i 4. kvartal 2012 til 1,4 prosent ett år senere. I den øvrige befolkningen lå deltakerandelen uendret på 0,3 prosent. Innvandrere fra Afrika og Asia hadde den høyeste andelen deltakere, henholdsvis 3,1 og 2,0 prosent. Innvandrerkvinner hadde høyere deltakerandel enn innvandrermenn: 1,9 mot 1,0 prosent.

I alt 8 100 innvandrere deltok på arbeidsmarkedstiltak i 4. kvartal 2013. Totalt var det vel 18 000 som deltok på slike tiltak. Innvandrerne utgjorde med andre ord nesten 45 prosent av alle deltakerne.

Høyest ledighet blant innvandrere i Østfold og Aust-Agder

Østfold og Aust-Agder hadde høyest registrert ledighet blant innvandrere med henholdsvis 9,8 og 8,8 prosent av arbeidsstyrken i 4. kvartal 2013. Det laveste nivået av ledige finner vi i Troms og Rogaland der henholdsvis 4,0 og 5,0 prosent av innvandrerne var arbeidsledige. Når det gjelder endringer i ledigheten blant innvandrere, hadde Finnmark den største økningen, på 2,9 prosentpoeng. Telemark hadde størst nedgang, med 2 prosentpoeng

Lavere ledighet blant norskfødte med innvandrereforeldre enn blant innvandrere

Norskfødte med innvandrereforeldre utgjør fortsatt en liten gruppe arbeidsledige med knapt 990 registrerte ledige i 4. kvartal 2013. I denne befolkningsgruppen er majoriteten mellom 15 og 29 år, og blant dem var ledigheten på 5,3 prosent. Dette er 2 prosentpoeng lavere enn blant innvandrerne på samme alder, som hadde en ledighet på 7,3 prosent. Det er samtidig 2 prosentpoeng høyere enn de jevnaldrende i den øvrige befolkningen hvor 3,3 prosent var ledige.

Ledigheten blant norskfødte med innvandrereforeldre mellom 15 og 29 år økte med 0,6 prosentpoeng fra 4. kvartal 2012. De øvrige to befolkningsgruppene hadde i denne aldersgruppen en økning på 0,4 prosentpoeng hver.

20. februar

Folkemengden, 1. januar 2014

Folketalet var 5 109 000 ved årsskiftet

Folketalet voks med 57 800 i 2013, til 5 109 100 busette i Noreg ved siste årsskiftet. Utanlandske statsborgarar

stod for 9,5 prosent av folketalet, med 483 200 busette.

Talet på menn voks med 31 500, medan talet på kvinner voks med 26 300. Det utgjør 2 567 400 menn og 2 541 600 kvinner. Det stadig aukande mannsoverskotet frå 2010 enda opp med eit overskot av menn på 25 800 per 1. januar 2014. Eit overskot av menn blant dei som har innvandra sidan EU blei utvida i 2006 har bidrege til dette overskotet.

Flest polakkar blant utlendingane

Blant dei 483 200 utanlandske statsborgarane som er busette her i landet, stod polakkane for 18 prosent. Det svarar til 85 600 busette, som er 8 500 fleire enn året før. Polske menn stod for heile 5 100 av denne veksten.

Dei andre større gruppene med utanlandske statsborgarar ved siste årsskiftet var svenske og litauiske statsborgarar, med respektive 44 200 og 35 800 busette.

Personar med litauiske statsborgarskap er den gruppa med utlendingar som voks nest mest etter polakkane i 2013, med ein vekst på 5 000.

Høgast gjennomsnittsalder i aust og lågast i vest

Gjennomsnittsalderen i befolkninga er rekna til å vere 39,4 år for heile landet. Rogaland og Oslo er fylka med forholdsvis flest born og færrest eldre. Desse fylka har dermed den lågaste gjennomsnittsalderen, med under 38 år.

Vest-Agder, Hordaland, Akershus og Sør-Trøndelag fylgjer deretter med gjennomsnittsalder på 38 år. Hedmark og Oppland er dei fylka som relativt sett har flest eldre. Desse fylka har dermed høgast gjennomsnittsalder, med respektive 42,6 og 42,2 år.

Alderssamansetjinga i befolkninga har òg endra seg mykje over tid. Ser ein på Noreg for 100 år sidan, då folketalet var halvta av i dag, var det 341 100 born under seks år. I dag er ikkje talet så mykje høgare, 375 700. Borna utgjorde for 100 år sidan 14 prosent av folketalet, medan dei i dag utgjør om lag 7,4 prosent. På den andre sida var det då 160 300 over 66 år, medan talet i dag er 698 700. Då utgjorde dei 6,5 prosent av folketalet, i dag over dobbelt så mykje.

20. februar

Folkemengd og befolkningsendringar,
4. kvartal 2013

Folkeveksten bremser noko opp

Ved årsskiftet var det registrert 5 109 000 busette i Noreg, 57 800 fleire enn ved førre årsskiftet. Veksten har dermed minka med 7 600 sidan 2012, og vi må attende til 2007 for å finne svakare vekst i absolutte tal. Nettoinnvandringa frå utlandet stod for 69 prosent av folkeveksten.

Befolkningsveksten var 1,1 prosent i 2013, og mindre prosentvis folkevekst har vi ikkje hatt sidan 2006. Nettoinnvandringa frå utlandet minka med 7 200 frå 2012 til 2013 (ned frå 47 300 til 40 100) og har ikkje vore lågare sidan 2009. Nettoinnvandringa dei siste fem åra er likevel høg, nær 80 000 fleire, enn i den førre femårsperioden. Det vart registrert 75 800 flyttingar til Noreg frå utlandet i 2013, som er 2 800 færre enn året før. 35 700 flytta frå landet. Det er 4 500 fleire personar enn førre året. Personar som er i landet kortare enn seks månader, vert ikkje registrerte og er difor ikkje medrekna i desse tala. Ein del av utvandringane siste året gjeld personar som har flytta frå landet for lengre tid sidan utan å melde frå til folkeregisteret. Skattedirektoratet har for tida ei opprydding i Det sentrale folkeregisteret som utregistrerer desse personane.

Lågare fruktbarheit, om lag uendra levealder

I 2013 vart det fødd 59 000 born i Noreg. Dette er om lag 1 300 færre enn førre året. 41 300 personar døydd, 700 færre enn i 2012. Sett under eitt vart difor fødselsoverskotet 550 lågare i 2013 enn i 2012, og det er også noko lågare enn dei seinare åra. Det var fødselsoverskot i alle fylka, bortsett frå i dei tre østlandsfylka Hedmark, Oppland og Telemark, der det også har vore fødselsunderskot dei seinare åra. Nordland hadde så vidt eit fødselsoverskot, det vart fødd 70 fleire enn det døydd. Som dei førre åra er fødselsoverskotet størst i Oslo og Akershus (8 100 samla) samt i Rogaland og Hordaland (5 600 samla). I høve til folketalet er overskotet klårt størst i Oslo og Rogaland.

Samla fertilitetstal for 2013 var 1,78, i 2012 var det 1,85, i 2011 var talet 1,88 og i 2010 1,95. Like fullt er Noreg fram-

leis eit av landa i Europa med høgast fertilitet.

Det var liten auke i levealderen for menn og kvinner. Ein gut som vart fødd i 2013, kan rekne med å leve i 79,7 år, medan ei jente kan vente seg 83,6 år. Dette er ein skilnad på nokre få månader frå førre året.

Stor, men minkande innvandring frå Europa

Nettoinnvandringa av utanlandske statsborgarar minka frå 48 700 i 2012 til 41 900 i 2013. Av dette var 25 800, eller 62 prosent, nettoinnvandring av europeiske statsborgarar. I 2012 var talet høgare, 30 900. Nettoinnvandringa av ikkje-europeiske statsborgarar gjekk også ned frå 17 800 i 2012 til 16 100, eller til 38 prosent av nettoinnvandringa.

Statsborgarar frå ni land hadde ei nettoinnvandring på meir enn 1 000, og seks av desse landa er europeiske. Polske og litauiske statsborgarar var framleis dei to klårt største gruppene og utgjorde i alt nær halvta av dei europeiske statsborgarane. Arbeid og familie er hovudårsaker til innvandringa.

Nettoinnvandringa av spanske statsborgarar gjekk ned frå 1 200 i 2012 til 1 100 i 2013, og dei var då sjuande største gruppa. Personar med flyktningbakgrunn frå Eritrea og Somalia utgjorde høvesvis den tredje og fjerde største gruppa. Nettoinnvandringa av svenske statsborgarar gjekk frå ellefte største i 2012 til niande største i 2013, sjølv om nettoinnvandringa frå Sverige var om lag like høg. Også nettoinnvandringa frå Somalia og Eritrea minka i løpet av 2013, frå 5 700 til 5 200.

Mellom dei tre landa det kom flest statsborgarar frå, var det store skilnader i nettoinnvandringa. Det var stor nettoinnvandring av polske og litauiske statsborgarar fordi relativt få statsborgarar frå desse landa flytta ut. Frå Sverige var det relativt liten nettoinnvandring då heile 4 200 svenske statsborgarar flytta ut.

Oslo, Akershus og Rogaland på toppen i folkevekst

Folketalet voks i alle fylka i 2013. Oslo hadde størst folkevekst, med i alt 10 500 personar, eller 1,7 prosent, og dette er berre om lag 200 færre enn året før. Andre fylke der folketalet veks kraftig, er Akershus og Rogaland. Innbyggjartalet i Akershus voks med 9 400 og Rogaland med 7 500. Svakast vekst hadde ein i

Sogn og Fjordane med berre snaue 300 personar og i Telemark og Oppland; begge fylka hadde om lag 600 i folkevekst. I nokre fylke, som Oslo og Sogn og Fjordane, var folkeveksten om lag likt fordelt mellom fødselsoverskot og nettoinnflytting, medan nettoinnflyttinga stod for heile 95 prosent av veksten i Østfold og Nordland. I Hedmark, Oppland og Telemark, der det døydd fleire enn det vart fødd, vóg nettoinnflyttinga opp for dette, slik at ein likevel hadde ein folkevekst. I desse fylka stod nettoinnflyttinga for all veksten.

Stor innanlandsk nettoinnflytting til Akershus og Østfold

Alle fylka hadde netto innflytting. I absolutte tal var nettoinnflyttinga også i år størst i Akershus. Prosentvis var ho like stor i dei to fylka Akershus og Buskerud.

For å sjå på skilnader mellom fylka kan ein dele flytting inn i to grupper: flytting frå og til utlandet samt innanlandsk flytting. Nettoinnvandringa var i 2013 størst for Oslo (6 200), Hordaland og Rogaland, (4 300 til kvart av dei to vestlandsfylka). I prosent av folketalet var ho derimot størst i dei tre nordlegaste fylka, og aller størst i Finnmark med 1,3 prosent. Desse tre fylka saman med Oslo hadde ei nettoinnvandring på 1 prosent eller meir. Nettoinnvandringa frå utlandet vóg opp for innanlandsk flyttetap og fødselsunderskot. Folketalet voks i alle fylka i landet, men utan innvandringsoverskotet ville folketalet ha gått attende i 9 av dei 19 fylka, og då mest i Nordland, Oppland og Sogn og Fjordane.

8 av fylka hadde overskot av innanlandsk flytting – det flytta fleire inn frå resten av landet enn det flytta folk ut til dei andre delane av landet – men det var berre eitt område som skilde seg ut: Akershus og Østfold hadde til saman eit innanlandsk flytteoverskot på 5 000 personar. Dette er fylke der ein i tillegg til egne arbeidsplassar har kort pendlaravstand til Oslo. Dei andre 11 fylka hadde innanlandsk nettoutflytting – det flytta fleire ut til dei andre delane av landet enn det flytta folk inn frå resten av landet – og særleg var flyttetapet stort i Oslo og Nordland. I prosent var flyttetapet størst i Sogn og Fjordane fylgd av dei tre nordlegaste fylka, medan ein såg den største relative flyttevinsten i Østfold, tett føre Akershus.

Odd Frank Vaage

Norsk mediebarometer 2013

Norsk mediebarometer 2013 beskriver nordmenns bruk av de forskjellige trykte og elektroniske mediene og hvem som har tilgang til dem. Publikasjonen gir også et bilde av utviklingen på disse områdene de seinere åra. Hva skjer på medie-markedet; er noen medier på frammarsj mens andre taper i konkurransen om publikums oppmerksomhet? Hvilke grupper er det som endrer medieatferd?

Statistikken blir presentert ved hjelp av oversiktlige tabeller og figurer slik at stoffet skal være lett tilgjengelig. Hvert medium blir presentert for seg, og det legges vekt på hvilke befolkningsgrupper som bruker det, og hvor mye tid de bruker. Norsk mediebarometer er et aktuelt oppslagsverk for alle innenfor medie-, kommunikasjons- og IT-sektoren, for forskning og undervisning.

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

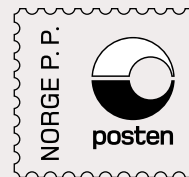
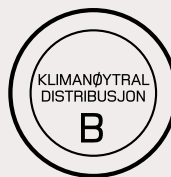
Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8883-8 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8884-5 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Returadresse:

Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Avsender:

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:

Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:

Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no

Internett: www.ssb.no

Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8913-2 Trykt versjon

ISBN 978-82-537-8914-9 Elektronisk versjon

ISSN 0801-7603 Trykt versjon

ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

ISBN 978-82-537-8913-2

9 788253 789132

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway